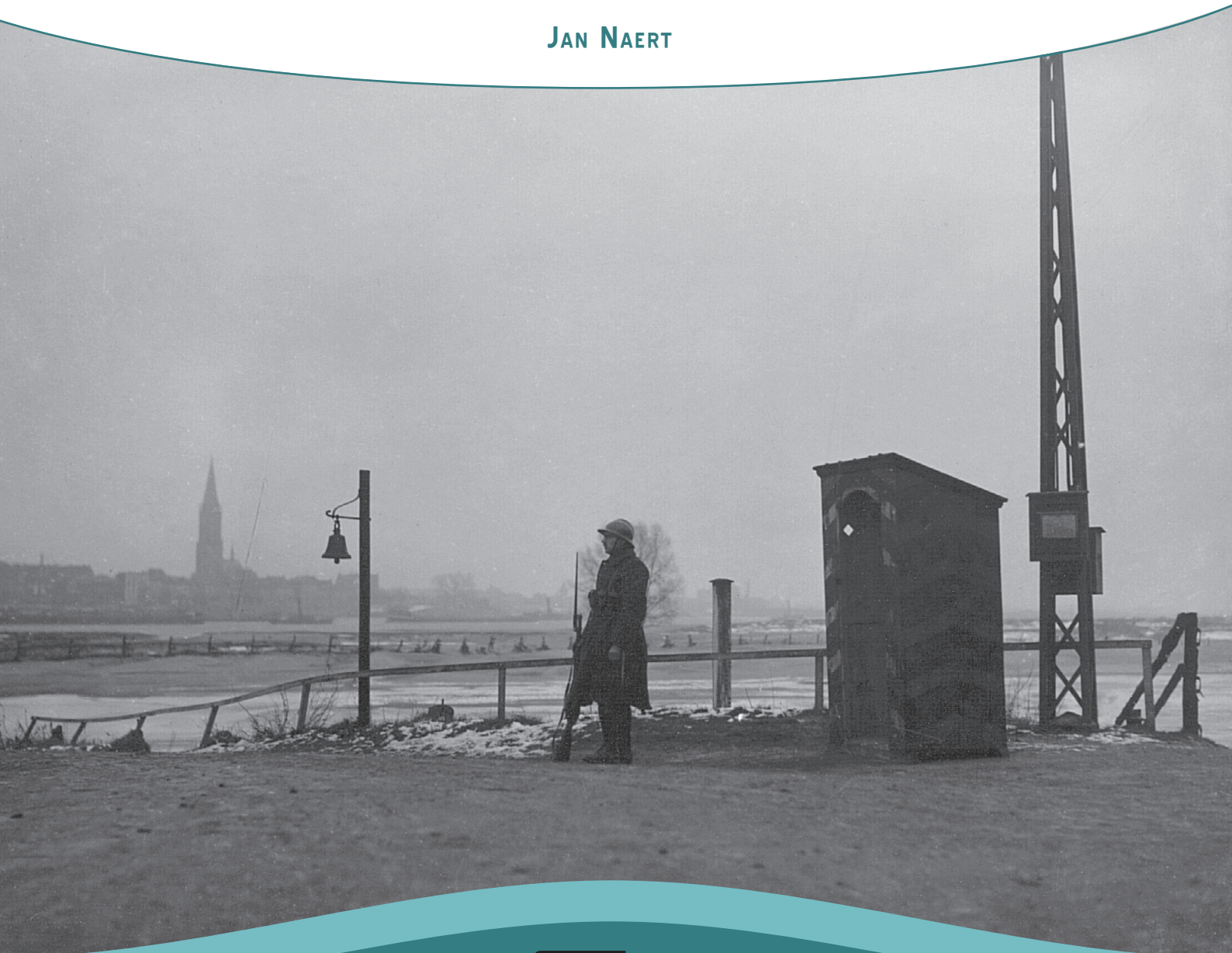

Inventaris van de archieven van de krijgsauditoraten en de krijgsraden te velde

Actief tijdens de Belgische bezetting van Duitsland
na de Eerste Wereldoorlog

1918-1929

JAN NAERT

INVENTARIS VAN DE ARCHIEVEN VAN DE
KRIJGSAUDITORATEN EN DE KRIJGSRADEN TE VELDE
ACTIEF TIJDENS DE BELGISCHE BEZETTING VAN DUITSLAND
NA DE EERSTE WERELDOORLOG
1918 – 1929

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF 2
DEPOT JOSEPH CUVELIER

INVENTARISSEN

84

Creative Commons license BY-NC-ND 4.0

Attribution - Non Commercial - No Derivatives
Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification
Naamsvermelding - Niet-Commercieel - Geen Afgeleide Werken

ISBN : 978 94 6391 629 5

Algemeen Rijksarchief

D/2026/531/009

Bestelnummer: Publ. 6642

Algemeen Rijksarchief
Ruisbroekstraat 2
1000 Brussel

De volledige lijst van onze publicaties kan u raadplegen op www.arch.be.

Nummer toegang: I 84

Inventaris van de archieven van de
Krijgsauditoraten en de krijgsraden te velde
Actief tijdens de Belgische bezetting van Duitsland
na de Eerste Wereldoorlog

1918 – 1929

door

Jan NAERT

Brussel
2026

Wijze van aanvragen

Archiefstukken beschreven in deze inventaris, worden aangevraagd door het opgeven aan de terminal in de leeszaal van het *nummer van de toegang*, vermeld op het titelblad en in de rechterbovenhoek van elke bladzijde

I 84

en door opgave van het *archieffnummer* dat u aantreft links vóór elke archiefbeschrijving

Beperkingen inzake raadpleging

Raadpleging vereist de schriftelijke toelating van het College van procureurs-generaal. De aanvraag tot inzage – na toelating – dient te worden gericht aan ARA2.

Voorwaarden voor reproductie

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Rijksarchief. De voorafgaande schriftelijke toelating van het College van procureurs-generaal is vereist.

Voorkeurvorm voor het citeren van het archief

Het verdient aanbeveling om het archief de eerste maal te citeren met zijn volledige naam. Nadien kan worden volstaan met een verkorte referentie.

Volledig: ALGEMEEN RIJKSARCHIEF 2 – Depot Joseph Cuvelier, *Archieven van de krijgsauditoraten en krijgswaarnamen te velde, actief tijdens de Belgische bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog (1918-1929)*, nr. (archieffnummer).

Verkort: ARA 2, *Krijgsauditoraten en krijgswaarnamen te velde (1918-1929)*, nr. (archieffnummer).

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	7
ALGEMENE BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF	9
I. IDENTIFICATIE.....	9
II. GESCHIEDENIS VAN ARCHIEFVORMER EN ARCHIEF	9
A. Archiefvormer	9
1. <i>Naam</i>	9
2. <i>Geschiedenis</i>	10
3. <i>Bevoegdheden en activiteiten</i>	14
a. Bevoegdheden	14
b. Activiteiten	19
4. <i>Organisatie</i>	20
B. Archief	22
1. <i>Geschiedenis</i>	22
2. <i>Verwerving</i>	24
III. INHOUD EN STRUCTUUR.....	24
A. Inhoud	24
B. Selecties en vernietigingen.....	26
C. Toekomstige aangroei/aanvullingen	26
D. Ordening.....	27
IV. RAADPLEGING EN GEBRUIK.....	27
A. Voorwaarden voor de raadpleging	27
B. Voorwaarden voor de reproductie.....	28
C. Taal en schrift van de documenten.....	28
D. Fysieke kenmerken en technische vereisten	28
E. Toegangen	28
F. Aanwijzingen voor het gebruik.....	28
V. VERWANT MATERIAAL	29
A. Bestaan en bewaarplaats van originelen	29
B. Bibliografie	30
VI. BESCHRIJVINGSBEHEER	33
VII. BIJLAGEN	34
A. Lijst met gebruikte afkortingen.....	34

INVENTARIS 37

1. *Krijgsauditoraat bij de Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber van het Belgische bezettingsleger ("Armée Belge d'Occupation" - ABO)* 37
 - a. Algemeen..... 37
 - b. Documentatie aanleggen ter verzekering van de dagelijkse werking..... 37
 - c. Opsporing en kwalificering van misdrijven en dagvaarding..... 43
 - d. Strafuitvoering 44
2. *Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber van het Belgische bezettingsleger ("Armée Belge d'Occupation" - ABO)*..... 50
 - a. Stukken betreffende de rechtspleging..... 50
 - b. Griffie 52
3. *Krijgsauditoraat bij de Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer ("Quartier général du commandant des troupes belges du détachement de la Ruhr" - DBR) ...* 52
 - a. Algemeen..... 52
 - b. Opsporing en kwalificering van misdrijven en dagvaarding..... 52
 - c. Organisatie van de rechtspleging..... 53
 - d. Strafuitvoering 53
4. *Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer ("Quartier général du commandant des troupes belges du détachement de la Ruhr" - DBR)*..... 53
 - a. Stukken betreffende de rechtspleging..... 53
 - b. Griffie 54
5. *Beroepshof van de Vierde Bezettingszone ("Tribunal d'Appel de la 4ème zone")*. 55
 - a. Stukken betreffende de rechtspleging..... 55

CONCORDANS 59

WOORD VOORAF

Tijdens het inventariseerwerk kon ik rekenen op de hulp van tal van fijne en geïnteresseerde collega's. Twee van hen wil ik in het bijzonder bedanken: (1) Joachim Derwael (diensthoofd van het Algemeen Rijksarchief 2 - Depot Joseph Cuvelier (ARA2)): voor het nalezen en beantwoorden van talloze vragen; (2) Luc Vandeweyer (ARA2, Rijksarchivaris op rust): voor zijn gepassioneerde uiteenzettingen over het Moskou-archief en de bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog.

ALGEMENE BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

I. IDENTIFICATIE

<i>Réfèrentie:</i>	BE, ARA2, Krijgsauditoraten en krijgsraden ABO - DBR (545 – 419)
<i>Nummer toegang:</i>	I 84
<i>Naam:</i>	Archieven van de krijgsauditoraten en de krijgsraden te velde actief tijdens de Belgische bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. <i>In het hoofdkwartier van den bevelhebber bij het Belgische bezettingsleger en in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer en van het Beroepshof van de Vierde Bezettingszone.</i>
<i>Datering:</i>	1918-1929
<i>Beschrijvingsniveau:</i>	Bestand
<i>Omvang:</i>	274 nrs. (11,5 s.m.)
<i>Référence :</i>	BE, AGR2, Auditorats militaire et Conseils de guerre ABO – DBR (545 – 419)
<i>Numéro d'instrument :</i>	I 84
<i>Nom :</i>	Archives des auditorats militaires et des conseils de guerre en campagne actifs durant l'occupation belge de l'Allemagne après la Première Guerre mondiale. <i>Au quartier général du commandant de l'armée belge d'occupation et au quartier général du commandant des troupes belges du détachement de la Ruhr et du Tribunal d'Appel de la 4ème zone d'occupation.</i>
<i>Dates :</i>	1918-1929
<i>Niveau de description :</i>	Fonds
<i>Importance matérielle :</i>	274 nos. (11,5 m.l.)

II. GESCHIEDENIS VAN ARCHIEFVORMER EN ARCHIEF

A. ARCHIEFVORMER

1. NAAM

Krijgsauditoraat te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber bij het Belgische bezettingsleger (“Armée Belge Occupante” (ABO)).

Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber bij het Belgische bezettingsleger (“Armée Belge Occupante” (ABO))

Krijgsauditoraat te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer (“Détachement Belge auprès du Ruhr” (DBR)).

Krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer (“Détachement Belge auprès du Ruhr” (DBR)).

Beroepshof van de Vierde Bezettingszone

2. GESCHIEDENIS

De geschiedenis van de permanente (bestendige) krijgsauditoraten en krijgsraden is vandaag al goed gekend.¹ Voor het militair gerecht ‘te velde’ geldt dat veel minder.² Nochtans laat de regering op verschillende sleutelmomenten in de Belgische militaire geschiedenis krijgsraden te velde oprichten. Dat gebeurt naar aanleiding van het in actie komen van het Belgische leger: bijvoorbeeld in geval van oorlog, de aanwezigheid op en/of (de al dan niet vijandelijke) bezetting door Belgische militairen van vreemd grondgebied enz. Dat is onder meer het geval tijdens: de Eerste Wereldoorlog³, de naoorlogse deelname aan de geallieerde bezetting van Duitsland (Rijn en Ruhr)⁴, de mobilisatieperiode (1939-1940), de achttiendaagse veldtocht (1940), de aanwezigheid van het Belgische leger in Zuid-Frankrijk in de lente en zomer van 1940 of zelfs tijdens de Korea-oorlog en in de jaren '50 op de militaire basissen in Belgisch Congo.⁵

De sterk stijgende aantallen militairen en de toegenomen mobiliteit van legerdivisies, het bezettingsleger, legerkorpsen en andere contingenten vereisen dat. En dan zeker wanneer die laatste op vreemd grondgebied actief zijn. Soms functioneren de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde naast de bestendige krijgsauditoraten en krijgsraden (bijvoorbeeld tijdens de mobilisatieperiode 1939-1940 en de Belgische bezetting van het Rijnland en de Ruhr). Op nog andere momenten staken de permanente krijgsauditoraten en krijgsraden de werking

¹ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015.

² Eén van de eerste omstandige inventarissen van archieven het militair gerecht te velde is: MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014. Later volgden er nog andere inventarissen van vaak kleinere bestanden: NAERT, J. *Inventaris van de archieven van het krijgsauditoraat en de krijgsraad te velde bij de Belgische strijdkrachten te Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Brussel, 2024), Idem, *Inventaris van het archief van het krijgsauditoraat en de krijgsraad te velde bij de Belgische strijdkrachten in het Verre Oosten (Korea)*, Brussel, 2024), idem, *Inventaris van de archieven van het krijgsauditoraat en de Krijgsraad te velde bij de fractie van het leger die de troepen van de bases van het moederland in Afrika uitmaakt (1951-1962)*, Brussel, 2024.

³ Voor de werking van het militaire gerecht tijdens en onmiddellijk na WOI: HORVAT, S. *Belgian Courts-Martial: Prosecution of Military Law Offences During World War I*, Brussel, 2019. Voor tal van deelstudies over de werking van het militair gerecht aan het IJzerfront en in de onmiddellijke naoorlogse periode, zie de studies van de hand van Jos Monballyu verschenen tussen 2008 en 2018.

⁴ GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L'occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 149-217; VERWAEST, R., *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*, Brugge, 2011, pp. 115-203. Voor het militair gerecht tijdens de bezetting van de Ruhr: MIGNON, N. “Ni guerre, ni paix. La justice militaire belge et l'occupation de la Ruhr (1923-1925), une première approche”, BERLIÈRE, J.M., CAMPION, J., LACHE, L. en ROUSSEAU, X. *Justices militaires et guerres mondiales*, Louvain-la-Neuve, 2014, pp. 213-227 en CAMPOLINI, L. *La justice militaire belge en Allemagne occupée : l'auditorat militaire dans la Ruhr (1923-1925)*, Louvain-la-Neuve, 2012.

⁵ ELENS, JF. “Les Auditorats Militaires en campagne après la campagne des 18 jours”, *Bulletin de l'Information de l'Auditorat Militaire d'Allemagne*, s.d., pp. 1-6; JAMART, J., *L'armée belge de France en 1940*, 1994 en GILISSEN, J. “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in: *Actes du colloque d'Histoire militaire belge (1830-1980)*, Bruxelles, 26-28 mars 1980, Brussel, 1980, pp. 467-489.

(bijvoorbeeld onder de bezetting tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog).⁶ Sommigen daarvan bestaan langere periodes en leggen heel wat activiteit aan de dag. Anderen zijn slechts een zeer kort leven beschoren.

Deze inventaris presenteert de archieven van het militaire gerecht te velde actief tijdens de Belgische bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog (1918-1929). Alvorens de werking in detail te bespreken, moet er voldoende aandacht gaan naar de specifieke historische en juridische context waarbinnen deze militaire rechtscolleges opereren. Van belang daarbij - voor een goed begrip van de ontstaansgeschiedenis - is de continuïteit van het militair gerecht te velde dat actief is tijdens de Eerste Wereldoorlog. Wanneer de wapens zwijgen op 11 november 1918 is de oorlog immers nog niet voorbij. Verschillende legerdivisies nemen in de maanden na de Wapenstilstand dan ook deel aan de bezetting van Duitsland.⁷ Die Belgische militaire aanwezigheid is een gevolg van wat bepaald staat in art. 5 van het akkoord over de Wapenstilstand (“Akkoord van Compiègne”) dat voorziet in de bezetting van de linkeroever van de Rijn en de bruggenhoofden Mainz, Koblenz en Keulen.⁸ Het gevolg daarvan is dat tussen 1 en 17 december 1918 verschillende legerdivisies Duitsland binnentrekken om er de bezetting mee vorm te geven.⁹ Dit gebeurt onder leiding van Maréchal Foch, de Franse opperbevelhebber van de geallieerde bezettingsmacht aan de Rijn. Samen met de Britten, Fransen en Amerikanen bezetten de Belgen 6,5% van het Duitse grondgebied, bevolkt door zo’n 7 miljoen inwoners.¹⁰

De krijgsauditoraten en krijgsraden te velde verbonden aan de respectieve legerdivisies tijdens de Eerste Wereldoorlog volgen diezelfde legerdivisies na de Wapenstilstand mee naar het bezette Duitsland. Het gevolg van die “continuïteit” is dat de stukken en dossiers die ons iets meer vertellen over de werking van het militair gerecht tijdens deze eerste weken en maanden van de bezetting in Duitsland in zekere zin “verstoppt” zitten in de archieven van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog, zoals geïnventariseerd door Jos Monballyu.¹¹ Met name in de archieven van het Krijgsauditoraat te velde bij de Ruiterdivisie (“Division de Cavalerie”), de Vierde Legerdivisie¹², de Vijfde Legerdivisie¹³ en de Zesde Legerdivisie zijn er relevante stukken terug te vinden. Dat net die legerdivisies sporen hebben nagelaten verwondert niet. Immers, wanneer het Belgische leger

⁶ Zie het (quasi) exhaustieve overzicht opgemaakt in: DEPOORTERE R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998. Compétences et organisation. Production et conservation des archives (Miscellanea Archivistica Studia, 115)*, Brussel, 1999, pp. 68-76.

⁷ GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 149-217. Een omstandig literatuuroverzicht (zowel nationaal als internationaal) is terug te vinden in de onuitgegeven versie van het proefschrift: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, ULB, 2019.

⁸ Het akkoord van de Wapenstilstand (11 november 1918) voorziet in de bezetting van de linkeroever van de Rijn. Van wanneer tot wanneer dat diende te gebeuren, stond bepaald in het Verdrag van Versailles.

⁹ Beter bekend onder zijn Franstalige naam: Armée Belge de l’occupation (ABO).

¹⁰ GODFROID, A. “Occupation after the War (Belgium and France)”, in: DANIEL, U., GATRELL, P., JANZ, O. e.a. (Reds.), *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*, Berlijn, 2015.

¹¹ Zie bijvoorbeeld inv. nrs. 800-802, 264, 373-374 enz. in: MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014.

¹² Krijgsauditeur Jacques Van Ackere (ARA2, Auditoraat-generaal, Personeelsdossiers, “M avant 1940”, nr. 104).

¹³ Krijgsauditeur Max Huwart (ARA2, Auditoraat-generaal, Personeelsdossiers, MPC, nr. 524).

op 1 december 1918 voet zet op Duitse bodem en onder meer Aken inneemt, gebeurt dat door die bewuste legerdivisies, met op kop de Cavaleriedivisie.¹⁴

De bezetting door de Belgen van Duits grondgebied (de zogenaamde Vierde bezettingszone) heeft voor gevolg dat het militair gerecht te velde zich met een diverser takenpakket geconfronteerd ziet dan wat men normaal van hen verwacht. Voor een goed begrip van hoe dat komt, is het initiële besluit (“arrêt”/“arrêt de police”) van luitenant-generaal Augustin Edouard Michel (sinds 30 november 1918 bevelhebber van het Belgische Bezettingsleger) van 1 december 1918 van belang. Daarin licht hij het repressieve kader van de bezettingsmacht toe. Daarbij valt vooral artikel 29 op dat voorziet in de inrichting van politierechtbanken (“Tribunaux de simple police”) naast de verschillende “divisionnaire” krijgsraden te velde die blijven bestaan. De reden voor de creatie van die politierechtbanken dient gezocht in de bevoegdheden van het militair gerecht te velde in het bezette Duitsland. Het militair gerecht spreekt er namelijk niet alleen recht over de leden van het bezettingsleger (Belgische militairen), maar ook over de Duitse inwoners die inbreuken plegen tegen de verordeningen die de bezettende overheid afkondigt. De bevestiging van deze praktijk volgt in de lente met het besluit van 21 april 1919. Dat organiseert “définitivement les trois juridictions martiales de la 4e zone”.

Het resultaat is vanaf dan dus niet langer tweeledig, maar drieledig: “les Tribunaux de police, les conseils de guerre en campagne et le Tribunal d’appel”.¹⁵ Dit besluit staat het toe aan de krijgswaard (en de politierechtbank) om in het bezette gebied op te treden als “jurisdiction martiale”, zowel ten aanzien van vreemde onderdanen – iets waar het Wetboek van Strafrechtspleging voor het Leger (WSL) (1899) eigenlijk niet in voorziet – als van Belgische militairen. In die hoedanigheid blijven de “divisionnaire krijgsraden” te velde aan zet. Die situatie duurt uiteindelijk tot en met september 1919.

Na deze eerste fase (november 1918-september 1919) treedt in de weken en maanden na de ratificatie en implementatie van het Verdrag van Versailles (28 juni 1919) en het Rijnlandakkoord (29 juni 1919) een tweede fase aan in de bezetting van de linkeroever van de Rijn door België. In tegenstelling tot tijdens de eerste fase is de bezetting niet langer een exclusief militaire aangelegenheid. Vanaf dan houdt de Belgische regering in Brussel de teugels strakker in handen met een civiele vertegenwoordiger in het “Hoog Intergeallieerd Commissariaat voor het Rijnland” dat de bezette gebieden bestuurt. De oprichting van die instelling – een mix van burgers en militairen – is een rechtstreeks gevolg van dat Rijnlandakkoord (29 juni 1919). Voor België krijgt Edouard Rolin-Jacquemyns de post van Hoge Commissaris toebedeeld. Als dusdanig staat hij vooral in contact met het ministerie van Buitenlandse Zaken eerder dan met het ministerie van Landsverdediging.

Al snel blijkt dat de doelstellingen van het burgerlijke en militaire bestuur niet altijd gelijk lopen, met veel spanningen voor gevolg.¹⁶ Nog belangrijker is dat de Belgische regering per KB van 19 juni 1919 een specifieke krijgswaard te velde opricht “in het hoofdkwartier van den bevelhebber van het Belgische bezettingsleger”.¹⁷ Daar komt bij dat wanneer de Belgische

¹⁴ KRIJGSMACHT – CENTRUM VOOR HISTORISCHE DOKUMENTATIE, *Geschiedenis van het Belgisch leger van 1830 tot heden – Van 1830 tot 1919 (deel 1)*, Brussel, ministerie van Defensie, 1982, p. 368.

¹⁵ VAN ACKERE, J. “Les juridictions militaires belges en territoire occupé”, in *Bulletin de l’Institut de droit comparé*, 1922, Januari – maart, p.174.

¹⁶ Voor deze spanningen: VERWAEST, R., *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*, Brugge, 2011, p. 138 e.v.

¹⁷ KB 9/6/1919 (BS 9-11/6/1919) en GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 149-150.

regering in de nasleep van het Verdrag van Versailles het leger terug op vredesvoet brengt (30 september 1919) – het verdrag van Versailles is immers een vredesverdrag – dat voor onmiddellijk gevolg heeft dat de krijgsraden te velde moeten ophouden te bestaan. Juridisch gezien kunnen die niet ingezet worden in vreedstijd. Om hierop te anticiperen laat de regering de wet van 17 september 1919 stemmen. Die wijzigt artikel 61 van het WSL.¹⁸ Vanaf dan is het wél toegestaan om ook in vreedstijd, wanneer het Belgische leger in het buitenland gebieden bezet, één of meerdere krijgsraden te velde in te richten. Het uitvoeringsbesluit van 19 september 1919 (KB) bevestigt nog eens expliciet het functioneren van de krijgsraad te velde “in het hoofdkwartier van den bevelhebber van het Belgische bezettingsleger”.¹⁹ Pas dan komt er een definitief einde van de inzet van de “divisionnaire krijgsraden”.²⁰ Aan de driedelige structuur (politierechtbank, krijgsraad, Beroepshof) verandert er tot en met 1929 maar weinig.

De belangrijkste uitzondering op die regel is de inrichting van een nieuwe krijgsraad te velde, deze keer bij het “hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer” (KB van 2 februari 1923).²¹ De krijgsraad komt er nadat een Frans-Belgisch contingent op 11 januari 1923 het Ruhrgebied – het industriële hart van Duitsland – binnenvalt. De invasie komt er als reactie op het uitblijven van herstelbetalingen door Duitsland. Het Belgische detachement bezet een gebied van ongeveer 40 op 20 km: “Cette zone possède un caractère essentiellement rural, ce qui la distingue du reste du bassin minier et industriel. À l’ouest, elle s’adosse au Rhin, à la tête de pont de Duisburg-Ruhrort (occupée depuis 1921) et à la 4ème zone d’occupation”.²²

België mag de bezetting van het Ruhrgebied dan wel als een tijdelijke maatregel zien, het krijgt er vrijwel meteen te maken met een storm aan protest en passief verzet. Eerder dan gaan liggen, dikt dat protest ook alleen maar verder aan. Een en ander leidt uiteindelijk, in 1924, tot het Dawesplan dat gericht is op een geleidelijke evacuatie van het Ruhrgebied, iets wat uiteindelijk doorgaat tussen januari en juli 1925. Samen met de evacuatie van het Ruhrgebied houdt ook de krijgsraad te velde in het “hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer” op te bestaan. De bezetting van het Rijnland gaat uiteraard wel verder. Die komt pas in 1929 aan zijn einde. Ook de militaire rechtscolleges ingericht door de bezettingsmacht blijven tot dan verder functioneren. Pas op kerstavond 1929 schaft de Belgische regering deze krijgsraad te velde af.²³

¹⁸ Zie arts. 428-431 van het Verdrag van Versailles voor het kader van de Rijnbezetting. Een militaire bezetting in vreedstijd wordt – aldus Rik Verwaest – *de iure* gecategoriseerd als een “conventionele vredesbezetting”. (VERWAEST, R., *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*, Brugge, 2011, p. 139).

¹⁹ VAN ACKERE, J. “Les juridictions militaires belges en territoire occupé”, in *Bulletin de l’Institut de droit comparé*, 1922, Januari – maart, p.178 en KB van 20/9/1919 (BS 24/9/1919). Van Ackere zelf is ook een militaire magistraat (ARA2, AG, Personeelsdossiers magistraten van voor 1940, nr. 104). Na de publicatie van het KB zetelt de krijgsraad voor het eerst en houden de “divisionnaire” krijgsraden op te bestaan.

²⁰ Na enkele zittingen in Krefeld, Aken en Mörs zetelt de krijgsraad vanaf maart 1920 vast in het Justitiepaleis te Aken.

²¹ KB van 2/2/1923 (BS 3/2/1923).

²² MIGNON, N. “Ni guerre, ni paix. La justice militaire belge et l’occupation de la Ruhr (1923-1925), une première approche”, BERLIERE, J.M., CAMPION, J., LACHE, L. en ROUSSEAU, X. *Justices militaires et guerres mondiales*, Louvain-la-Neuve, 2014, p. 214.

²³ KB 24/12/1929 (BS 29/12/1929).

3. BEVOEGDHEDEN EN ACTIVITEITEN

Hierboven kwamen al kort de historiek en het ‘hoe’ en ‘wat’ van de belangrijkste archiefvormers aan bod. Over de specifieke bevoegdheden, taken, functies en activiteiten ging het nog niet. Het is belangrijk om ook daar stil bij te staan. Hieronder volgt eerst een overzicht van de belangrijkste bevoegdheden van de diverse archiefvormers.²⁴ Daarna verschuift de focus naar de activiteiten die deze ontplooiën.

a. Bevoegdheden

De Auditeur-generaal staat aan het hoofd van het militaire parket en treedt in die hoedanigheid (of één van zijn substituten) op als openbaar ministerie in beroepszaken voor het Krijgshof. Dat doet hij wanneer de verdachte een hogere officier is of wanneer de Auditeur-generaal zelf beslist om al reeds in eerste aanleg de zaak naar zich toe te trekken. Aan het hoofd van een krijgsauditoraat (al dan niet te velde), dat altijd gehecht is aan een krijgsraad (te velde), staat steeds een krijgsauditeur. Die wordt in de meeste gevallen bijgestaan door één of meerdere substituut krijgsauditeurs (te velde).

De krijgsauditeur vertegenwoordigt – als equivalent van de procureur des Konings – op het niveau van eerste aanleg het openbaar ministerie bij de krijgsraad. Terzelfdertijd is hij ook onderzoeksmagistraat. In het militaire strafrecht vallen de beide functies van procureur en onderzoeksrechter dus samen. De krijgsauditeur voert én het opsporingsonderzoek én stelt eventueel vervolging in.²⁵ In die hoedanigheid zit de krijgsauditeur ook de “rechterlijke commissie voor”. Die is belast “met de ondervraging van de verdachte, het aanstellen van deskundigen en het verhoor van de getuigen”. Diezelfde rechterlijke commissies “spreken zich in de regel ook uit over de verdere aanhouding van een verdachte, zijn buitenvervolgingsstelling en zijn verzending naar de krijgsraad. Het seponeren of klasseren van de zaak zonder gevolg is echter een exclusieve bevoegdheid van de krijgsauditeur die een strafzaak ook onmiddellijk naar de krijgsraad kan zenden”.²⁶ Wanneer het vonnis is geveld door de krijgsraad komt de krijgsauditeur opnieuw aan zet. Hij is namelijk ook verantwoordelijk voor de opvolging van de strafuitvoering en gaat na of straffen uitgevoerd worden en in welke omstandigheden dat gebeurt. Zo bezoekt hij de provoosthuizen (als die bestaan) om toe te zien op de opsluiting van de opgesloten militairen. Tot slot ziet de

²⁴ Hieronder wordt vertrokken vanuit wat gepubliceerd is in de archiefgids van het militair gerecht (DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015, p. 14). Die informatie – integraal overgenomen – wordt aangevuld met voornamelijk informatie over de specificiteit van het militaire gerecht te velde en in functie van de hieronder behandelde archiefvormers.

²⁵ DROSSENS, P. *Inventarissen van de archieven van de krijgsauditoraten te Antwerpen 1817-1959, Gent 1814-1946, Hasselt 1944-1948, Leuven 1944-1947, Mechelen 1944-1947, Tongeren 1944-1947 en Turnhout 1944-1947*, Brussel, 2010, p. 13. Specifiek voor het militair gerecht te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog en bij het Belgische bezettingsleger in Duitsland kan het rekenen op de medewerking van de “Militaire Veiligheid” (“Sûreté Militaire”) (1915-1919) en de latere “Sûreté Militaire de l’Armée d’Occupation” (SMAO) (1918-1929). Voor de periode 1914-1918: BOST, M. « Une nouvelle venue dans le paysage militaire et judiciaire belge : la sûreté militaire, produit de la Première Guerre mondiale », in COOLS, M., LEROY, P., PASHLEY, V., STANS, D., TESTELMANS, E., VAN ACKER, K. (eds), *1915-2015, Het verhaal van de Belgische militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst ; L’histoire du service de renseignement militaire et de sécurité belge*, Antwerpen : Maklu, 2015, p. 175. Voor de periode erna: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, p. 228.

²⁶ MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014, pp. 9-10.

krijgsauditeur ook toe op de akten van de griffie en op een goede werking van de administratie van het krijgsauditoraat.²⁷

Meer algemeen zijn de bevoegdheden van de militaire rechtscolleges driedelig: *ratione loci*, *ratione materiae* en *ratione personae*. Deze zijn wettelijk bepaald en variëren veelal naargelang het oorlogs- of vreedstijd is. De territoriale bevoegdheid “*ratione loci*” (“voor welk grondgebied zijn de rechtscolleges bevoegd”) verschilt naargelang het gaat om “permanente” krijgsauditoraten en krijgsraden of hun tegenhangers “te velde”. De territoriale bevoegdheid van de permanente militaire rechtscolleges is bij wet vastgelegd. Vanaf 1815 kent initieel elke provincie een eigen krijgsraad.²⁸ Maar gaandeweg de 19de en 20e eeuw verandert dit meermaals. Elk van die krijgsraden is bevoegd voor de misdrijven die de Belgische militairen plegen op het grondgebied van de provincies waar de krijgsraden bevoegd voor zijn.²⁹ Met het KB van 18 november 1918 voegt de regering daar nog aan toe dat: “*La compétence ratione loci des conseils de guerre permanents devient illimitée en temps de guerre*”.³⁰

Voor de krijgsraden te velde ligt dit alles iets complexer. Daarvoor geldt meer algemeen dat de militaire rechtscolleges onderworpen zijn aan het internationaal rechtsbeginsel dat bekend staat als het “vlaggenrecht”. Dit principe houdt in dat een staat rechtsmacht behoudt over de leden van zijn legers, ook wanneer deze zich buiten het nationaal grondgebied bevinden.

Voor een goed begrip van de bevoegdheden *ratione loci* van het militaire gerecht te velde is de periode van de Eerste Wereldoorlog van groot belang, net omdat het militair gerecht dan voor het eerst op grote schaal “te velde” actief is. In dat verband is vooral de besluitwet van 16 juni 1916 relevant. Die kent de krijgsraden te velde immers een “onbeperkte territoriale bevoegdheid” toe.³¹ Dat wil zeggen dat zij “ongeacht de plaats van het misdrijf of de woon- of verblijfplaats van de verdachte, kennis [kunnen] nemen van alle strafzaken waarvoor de militaire rechtbanken *ratione personae* en *ratione materiae* bevoegd” zijn.³² De besluitwet is een praktische oplossing en moet het werk van de krijgsauditeurs en Auditeur-generaal vergemakkelijken. Dat geldt ook voor de akkoorden die België tijdens de oorlogsjaren sluit met bondgenoten Frankrijk (1914 en 1916), Groot-Brittannië (1916) en de Verenigde Staten

²⁷ DROSSENS, P. *Inventarissen van de archieven van de krijgsauditoraten te Antwerpen 1817-1959, Gent 1814-1946, Hasselt 1944-1948, Leuven 1944-1947, Mechelen 1944-1947, Tongeren 1944-1947 en Turnhout 1944-1947*, Brussel, 2010, pp. 12-13.

²⁸ Voor een historisch overzicht: DEPOORTERE, R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, pp. 82-86.

²⁹ MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014, p. 7.

³⁰ DEPOORTERE, R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 84.

³¹ In het bijzonder de besluitwet van 16/06/1916 over de bevoegdheden van de krijgsraden is van belang. Jos Monballyu schrijft hierover: “De krijgsauditeurs en Krijgsraden te velde waren aanvankelijk alleen bevoegd voor de troepen en diensten waaraan zij verbonden waren. Omdat dit tot veel praktische moeilijkheden leidde, verleende een Besluitwet van 16 juni 1916 hen een onbeperkte territoriale bevoegdheid. Hierdoor konden zij, ongeacht de plaats van het misdrijf of de woon- of verblijfplaats van de verdachte, kennis nemen van alle strafzaken waarvoor de militaire rechtbanken *ratione personae* en *ratione materiae* bevoegd waren. In de praktijk betekende dit dat de Auditeur-generaal de strafdossiers naargelang de behoeften rationeel kon verdelen over de verschillende krijgsauditeurs en Krijgsraden”. (MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014, p. 10).

³² *Idem*, p. 10 en DEPOORTERE, R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 87.

(1918) over het vervolgen van buitenlandse en Belgische militairen die misdrijven plegen op elkaars grondgebied.³³

Nog scherper dan tijdens de Eerste Wereldoorlog stelt de vraag naar de territoriale bevoegdheid zich vanaf midden november 1918 wanneer het Belgische leger deelneemt aan de bezetting van het Rijnland (1918-1929). Het gaat immers om een militaire bezetting van buitenlands grondgebied (namelijk de Vierde Bezettingszone aan de Rijn in Duitsland). Opnieuw is het onderscheid tussen de zogenaamde eerste fase (“l’occupation d’armistice”/ “occupatio bellico”) en tweede fase (“l’occupation du traité de paix”/ “occupatio pacifa”) cruciaal.³⁴ De bezetting van het Rijnland evolueert namelijk van het ene regime naar het andere: van de periode voor het Verdrag van Versailles en het Rijnlandakkoord (11/11/1918-29/6/1919) naar de fase erna tot het einde van de bezetting in 1929. Tijdens de eerste fase gaat het om een bezetting in oorlogstijd (en dus geldt dan het internationale oorlogsrecht van de Conventies van Den Haag (1899 en 1907)) terwijl het tijdens de tweede fase gaat om een bezetting in vreedstijd (“conventionele bezetting”). Tijdens de bezetting in oorlogstijd heeft de bezetter de bevoegdheid en ook de plicht, aldus artikel 43 van diezelfde Conventies van Den Haag, om de orde te verzekeren en te handhaven in de gebieden die onder zijn controle staan. Dat staat het aan de bezetter toe, voor wie de krijgswet van toepassing is, om daar militaire rechtbanken in te richten waaraan niet alleen de militairen van het bezettende leger onderhevig zijn, maar ook de bezette burgerbevolking (zie verder, bevoegdheden *ratione personae et materiae*).³⁵ Tijdens de tweede fase van de “Conventionele bezetting” in vreedstijd geldt dan weer wat bepaald staat in het Rijnlandakkoord (29 juni 1919). Voor de bevoegdheden *ratione loci* verandert die wijziging nauwelijks iets.

Aangaande de bevoegdheden “*ratione materiae*” (“voor welke inbreuken is het militair gerecht bevoegd?”): die verschillen in de jaren na de Eerste Wereldoorlog niet fundamenteel van wat meer dan een eeuw eerder te boek gesteld is.³⁶ Het militair strafrecht is immers, aldus Stanislas Horvat, een “relict” van de vroege 19^e eeuw. De Hollandse militaire wetgeving van 1814-1815 blijft zeker tot het einde van die 19^e eeuw en ook in de decennia erna bijzonder invloedrijk. Zelfs in die mate dat “een groot deel van de wetgeving van Willem I uiteindelijk overeind bleef tot de afschaffing van het militair gerecht in 2003”.³⁷ Aan de vooravond van 1914 is die situatie dus niet fundamenteel gewijzigd.³⁸ Wel bestaat er sinds 27 mei 1870 een Militair Strafwetboek (MSW) (soms ook “Wetboek van militair strafrecht” genaamd). Dat is opgevat als een aanvulling op het meer algemeen geldende Strafwetboek (SW). Om die reden bestaat het MSW uit slechts 62 artikelen die zeer specifiek te maken hebben met militair strafrecht – de zogenaamde militaire misdrijven. Toch spreken de militaire rechtbanken ook recht ten aanzien van militairen (en daaraan gelijkgestelden) die inbreuken begaan tegen de

³³ Voor meer info: HORVAT, S. *De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*. Brussel, 2009, pp. 108-112 en VERWAEST, R., *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*, Brugge, 2011, pp. 142-143.

³⁴ DE JAER, B. *L’armée Belge d’Occupation et son droit de juridiction*, Luik, 1928, pp. 71-93 en DEPOORTERE, R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 88.

³⁵ *Idem*, pp. 88-89.

³⁶ Voor een meer algemene beschouwing: DEPOORTERE, R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 112.

³⁷ Voor de citaten uit deze paragraaf: HORVAT, S. *De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*. Brussel, 2009, p. 85.

³⁸ Over het blijven doorwerken hiervan en de invloed op het Militair Strafwetboek (1870) en het “Wetboek van strafrechtspleging voor het leger”: HORVAT, S. *De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*. Brussel, 2009, p. 85 e.v.

artikelen van het SW die niet direct ingaan tegen wat in het MSW staat – de inbreuken van gemeen recht.

De belangrijkste (militaire) misdrijven die opgenomen zijn in het MSW van 1870 zijn: verraad (Arts. 15 en 16), spionage (arts. 17, 18 en 18bis), capitulatie en overgave (arts. 19, 20 en 22), postverlating en verzuim zich naar zijn post te begeven (arts. 21-26), beledigingen jegens de persoon van de Koning of andere beschermde personen of instellingen (art. 27), insubordinatie (art. 28), mouterij (arts. 29-32), gewelddaden en smaad tegen een meerdere (arts. 33 t.e.m. 42), desertie (arts. 43 t.e.m. 52) en diefstal (arts. 54-57).³⁹ “Op deze louter militaire inbreuken staan specifieke militaire straffen”.⁴⁰ De belangrijkste militaire straffen zijn naargelang het om “criminele” of “correctionele” (of een combinatie van beide) zaken gaat: de dood met de kogel, de militaire gevangenisstraf, de militaire degradatie/afzetting of een tuchtsanctie.⁴¹

Na 1870 is het MSW meermaals geamendeerd – en dan met name na de Eerste Wereldoorlog. Zo wijzigen omstreeks 1923 sommige straffen, maar aan de principes raakt men niet.⁴² Voor de strafkeuze van de inbreuken van gemeen recht gepleegd door militairen volgt men de bepalingen voorzien in het Strafwetboek.⁴³ In 1899, negentwintig jaar na het MSW, ziet ook het WSL het licht. Dat wijzigt niets aan het MSW, maar regelt de bevoegdheden (over wie spreekt het militaire gerecht welke straffen uit) en de gerechtelijke organisatie.⁴⁴ Dit WSL maakt initieel deel uit van een groots opgezette hervorming. En hoewel het voorontwerp voorziet in 9 titels, geraken er maar 2 titels gestemd in het parlement. De volgende 7 – onder meer over de procedures voor de krijgsraad en het Krijgshof – blijven liggen.⁴⁵

Voor wat betreft de procedure geldt aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog dus nog steeds wat er in 1814 op papier is gezet, met alle problemen en onduidelijkheden van dien: “Het resultaat van de herhaaldelijke “oplappingen” van de militaire strafprocessuele wetgeving was dat deze wetgeving niet geschikt was voor een onmiddellijk gebruik in oorlogsomstandigheden. Gedurende de processen tijdens Wereldoorlog I zou inderdaad blijken dat een heleboel bepalingen nog problemen stelden”.⁴⁶ Het leidt nog tijdens en na de oorlogsjaren tot talrijke amendementen, onder meer in 1916, 1921 en 1954.⁴⁷ Dat sluit aan bij het beeld dat substituut Auditeur-generaal Paul Anspach opmerkt in zijn synthese voor de *Pandectes Belges*. Daarin beklemtoont hij de specificiteit van het militair gerecht te velde: “il est hors de doute également que les formes de procéder doivent, en temps de guerre, tenir compte des nécessités impérieuses du service militaire et, conséquemment, s’y adapter

³⁹ GORLE, F. “De militaire misdrijven en de militaire straffen”, *Panopticon*, 1984, 396-397 en DEPOORTERE, R. *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 90 en 127.

⁴⁰ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015, p. 13.

⁴¹ GORLE, F. “De militaire misdrijven en de militaire straffen”, *Panopticon*, 1984, 405 en DEPOORTERE, R. *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999, p. 132.

⁴² “La peine d’incorporation dans une compagnie de discipline et la remplaça par l’emprisonnement militaire” (GILISSEN, J. “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in: *Actes du colloque d’Histoire militaire belge (1830-1980), Bruxelles, 26-28 mars 1980*, Brussel, 1980, p. 478).

⁴³ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015, p. 13.

⁴⁴ GILISSEN, J. “Military justice in Belgium”, *Military Law Review*, 1963, p. 86.

⁴⁵ Idem, “Historische schets van de militaire strafwetgeving in België sedert 1814”, in: *Militair Rechtelijk Tijdschrift*, Deel L, 1957, p. 15.

⁴⁶ HORVAT, S. *De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*. Brussel, 2009, p. 86 e.v.

⁴⁷ GILISSEN, J. “Military justice in Belgium”, *Military Law Review*, 1963, p. 87.

forcément”. Het gevolg is dat de bevoegde instanties tijdens deze specifieke momenten en situaties terug moeten grijpen naar nieuwe wetgeving of naar omzendbrieven.⁴⁸ De bemerkingen van Anspach zijn niet alleen pertinent voor een goed begrip van het militair gerecht te velde, maar onderstrepen ook het belang van het onderscheid tussen inbreuken begaan in vreedstijd en in oorlogstijd.⁴⁹

De situatie in het bezette Duitsland na de Eerste Wereldoorlog illustreert het belang van dat onderscheid zeer goed.⁵⁰ Zoals hierboven al aan bod kwam, treedt België hier op als bezetter. Het bezettingsrecht staat het toe aan de militaire bezetter om in oorlogstijd op te treden tegen zowel leden van de bezettingsmacht als tegen de bezette burgerbevolking die de veiligheid van de troepen in gevaar brengt.⁵¹ Wat daar onder moet verstaan worden, is volgens Bernard de Jaer, werkzaam als krijgsauditeur in het bezette Duitsland na de Eerste Wereldoorlog, tweevoudig. Enerzijds is er “la loi nationale”: (1) “la participation aux infractions de nature militaire” (bijv. spionage, oproepen tot mitterij en revolte, enz.); (2) “tous les attentats, blessures, homicides, vols, etc., commis au préjudice de personnes qui font partie de l’armée ou qui ont la qualité d’assimilés”; (3) “les crimes et délits qui s’attaquent au matériel de l’armée”; (4) “toute destruction ou dégradation soit de moyens de communication (...) soit de travaux de défense établis par l’armée”.⁵² Anderzijds is er volgens De Jaer ook “la loi d’occupation”. Het is aan de “Commandant de l’armée d’occupation” (...) de prendre les dispositions nécessaires”.⁵³ Het kan dan gaan om “restreindre la libre circulation à l’intérieur du territoire occupé ou même à l’interdire”; “introduire l’obligation du passeport”; “empêcher les habitants de se trouver sur la rue la nuit” etc.⁵⁴

Tot slot, nauw verbonden met de bevoegdheden *ratione loci* en *ratione materiae* zijn de bevoegdheden *ratione personae* (“wie kan er voor deze militaire rechtbanken verschijnen en veroordeeld worden?”). Opnieuw is het onderscheid tussen in “vreedstijd” en in “oorlogstijd” van bijzonder belang. In vreedstijd gaat het voornamelijk om beroepsmilitairen, dienstplichtigen, Rijkswachters, en andere individuen die gelijkgesteld zijn aan militairen.⁵⁵ In oorlogstijd breidt die groep uit en komen ook burgers in aanmerking – bijvoorbeeld als zij een inbreuk plegen tegen de veiligheid van de staat of wanneer zij – zoals tijdens de naoorlogse bezetting van de Rijn – als burgers onderdanen zijn van een vreemd grondgebied dat wordt bezet “in het kader van de uitvoering van een vredesverdrag of een wapenstilstandsovereenkomst”.⁵⁶ In dat laatste geval geldt het principe – en in het geval de bezetting van de Rijn staat dat ook expliciet bekrachtigt in het Rijnlanakkoord – “l’immunité de juridiction”. Dat wil zeggen dat “Les militaires belges sont (...) soustraits à la loi pénale

⁴⁸ ANSPACH, P. “Tribunaux militaires”, *Pandectes Belges*, Brussel, 1925, p. 128.

⁴⁹ Zie ook de beknopte toelichting in: DEPOORTERE, R. *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998. Compétences et organisation. Production et conservation des archives*, Miscellanea Archivistica Studia, 115, Brussel, 1999, p. 132 e.v.

⁵⁰ Voor een specifiek voorbeeld over de recuperatie van machines en ander industrieel materiaal gestolen onder de bezetting van België: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 154-155.

⁵¹ Vanaf januari 1920 komen daar ook bij: de inbreuken tegen de ordonnances die het Hoog Commissariaat afkondigt (*Idem*, p. 173).

⁵² DE JAER, B. *L’armée Belge d’occupation et son droit de juridiction*, Luik, 1928, p. 16.

⁵³ *Idem*, pp. 18-19.

⁵⁴ *Idem*, pp. 18-19.

⁵⁵ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015, p. 13 en DEPOORTERE, R. *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998: compétences et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, 1999.

⁵⁶ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*, Brussel, 2015, p. 13.

allemande et à la juridiction allemande; ils demeurent soumis à la loi pénale belge et sont justiciables seulement des tribunaux militaires belges”.⁵⁷

b. Activiteiten

Het aantal opdrachten van het militair gerecht neemt in de jaren na 11 november 1918 sterk toe, dit als gevolg van een significante bevoegdheidsuitbreiding en de noodlottige internationale context. De belangrijkste activiteiten van het militair gerecht in die periode zijn de volgende: 1) de bestraffing van burgers die zich schuldig maakten aan allerlei vormen van onvaderlands gedrag (incivisme) onder de Duitse bezetting tijdens de Eerste Wereldoorlog (1918-1919), 2) het voor de rechter brengen van (vermeende) Duitse oorlogsmisdadigers (1919-1925) en 3) het mee handhaven van de orde in het door België bezette deel van Duitsland (1918-1929). Deze derde taak is cruciaal – maar het is dus slechts één van meerdere opdrachten.

Tussen 11 november 1918 en 1929 is het Belgische militaire gerecht actief in het bezette Duitsland aan de Rijn. Zoals hierboven al eerder aan bod kwam, kennen de militaire rechtscolleges bij het Belgische bezettingsleger een driedelige structuur. Er is de politierechtbank, de krijgsraad te velde en tot slot het Beroepshof. De activiteit van deze rechtscolleges ligt hoog, aldus hoogleraar en voormalig Auditeur-generaal John Gilissen, met een piek in de jaren 1923-1924. Terwijl het in 1920-1921 nog gaat om gemiddeld 1.000 veroordelingen per jaar, stijgt dat aantal tot 2.401 in 1923 en 2.483 in 1924.⁵⁸ De verklaring voor deze hoge aantallen ligt in een combinatie van de bijzondere bevoegdheden – zo verschijnen ook Duitse onderdanen voor deze rechtbanken die als “juridictions martiales” optreden – als van het feit dat het Belgische bezettingsleger in die jaren ook deelneemt aan de bezetting van de Ruhr.

Het is hier niet de plaats om een gedetailleerde reconstructie te maken van de activiteiten van deze militaire rechtbanken. Wel van belang is dat het functioneren van het militair gerecht in het bezette Duitsland nog tijdens de bezetting zelf heel wat deining opwekt. Twee zaken zijn daarbij van belang. Eerst en vooral, zo stelt historica Anne Godfroid vast, heerst er het gevoel bij bepaalde waarnemers dat er “une justice militaire à deux vitesses” actief is “se montrant, quelles que soient les préventions, systématiquement indulgente pour les militaires belges, membres du corps et sévère à l’égard des ressortissants allemands”.⁵⁹ Vast staat alleszins wel dat het merendeel van de verdachten en beklagden Duitse onderdanen zijn, iets wat zich ook toont in het type inbreuken waartegen het militair gerecht vervolging instelt: “La palette d’infractions strictement militaires qui totalise encore à l’automne 1919 35 % des affaires passant en jugement, ne représente plus à la fin 1920 que 20 % des dossiers jugés par le CdG”.⁶⁰ Een tweede punt van belang is dat het militair gerecht meermaals betrokken is bij enkele zeer geruchtmakende zaken die het imago van het militair gerecht en het Belgische bezettingsleger meer algemeen, zullen bepalen. Het bekendst zonder twijfel is de “affaire

⁵⁷ GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023.

⁵⁸ Deze cijfers zijn afkomstig van John Gilissen: (2401= 2058 ABO + 343 DBR) en (2483= 2114 ABO + 369 DBR). GILISSEN, J. “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in: *Actes du colloque d’Histoire militaire belge (1830-1980), Bruxelles, 26-28 mars 1980*, Brussel, 1980, p. 477.

⁵⁹ GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, p. 172.

⁶⁰ Voor een gedetailleerde analyse, tevens uitgespreid over de verschillende bezettingsjaren, van het vervolgingsbeleid en de belangrijkste gerechtelijke statistieken: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 173-202.

Graff” – een bijzonder complex dossier dat zowel het krijgsauditoraat, het Auditoraat-generaal als de bevoegde ministers in Brussel jarenlang kopzorgen bezorgt.⁶¹ Het betreft het gerechtelijk onderzoek naar de moord op de Belgische luitenant José Graff in maart 1922 dat in de jaren die volgen hoe langer hoe meer uitgroeit tot hét symbooldossier die het aan de Belgische en Duitse autoriteiten toestaat om een verbeterde strijd uit te vechten: twee processen (één voor een Duitse rechtbank (te Stettin) en één voor een Belgische militaire rechtbank (te Aken)) die elk andere daders aanwijzen en veroordelen, met uiteindelijk een “beslissende” uitspraak door een gemengd Belgisch-Duitse tribunaal eind juli 1926.

4. ORGANISATIE

Zoals intussen al mocht blijken, is het militair gerecht stevast onderverdeeld in twee entiteiten: met name het krijgsauditoraat of het Auditoraat-generaal enerzijds, en de krijgsraad of het Krijgshof anderzijds.⁶² De archiefgids van het militair gerecht vat dat uitstekend samen: “auditeurs zijn terzelfdertijd officier van het Openbaar Ministerie en onderzoeksmagistraat. In die eerste hoedanigheid staan zij in voor: “onderzoek en vervolging van inbreuken, toezicht op de uitvoering van de beslissingen van het militair rechtscollege, controle van de betaling van minnelijke schikkingen, beheer van de voorlopige hechtenis en het toezicht over de procedures die door zijn substituten werden ingezet, over het penitentiair regime en de akten van de griffier (behalve de verslagen van de zittingen en de minuten van de vonnissen van de Krijgsraad)”. Als onderzoeksmagistraat focussen zij op: “het onderzoek à charge en à décharge van de verdachte. In tegenstelling tot de burgerlijke rechtspraak kent het militair gerecht geen onderzoeksrechter in de strikte zin van het woord, noch een raadkamer of kamer van inbeschuldigingstelling. De functies van de onderzoeksrechter en de raadkamer worden belichaamd door de krijgsauditeur en een gerechtelijke commissie waarvan de samenstelling wijzigt al naargelang ze verbonden is aan een permanente krijgsraad of een krijgsraad te velde”⁶³:

Van bijzonder belang hier is het hierboven al meermaals vermelde onderscheid tussen de permanente militaire rechtscolleges en het militair gerecht te velde. De samenstelling van de krijgsraden te velde wordt geregeld volgens art. 62 van het WSL (1899). Dat artikel bepaalt dat dit “autant que possible” moet gebeuren op dezelfde manier als bij de permanente krijgsraden (zoals geregeld bij art. 46 van datzelfde wetboek).⁶⁴ Indien dat niet lukt, moeten de bepalingen uit art. 62 toegepast worden. De frase “autant que possible” is hier van groot belang (“expression capitale”) want het erkent zeer expliciet de (soms) moeilijke (materiële) omstandigheden waarin moet gewerkt worden. Met als resultaat dat bijvoorbeeld de

⁶¹ Deze zaak kreeg al meermaals aandacht van historici: AMEZ, B. en DE BROUWER, J. “L’affaire Graff: la Belgique et les difficultés du retour à la normalité pénale et judiciaire (1922-1923)”, in: NIVET, P. en HOULLEMARE, M., *Justice et guerre de l’Antiquité à la Première Guerre mondiale*, Encrege, Amiens, 2011, pp. 259-269; VERWAEST, R., *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*, Brugge, 2011, pp. 163-172 en GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 202-216. Voor het dossier zelf dat bewaard wordt in het archief van het Auditoraat-generaal, zie: NAERT, J. en VANDEWEYER, L., *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West – Osoby*, Brussel, Algemeen Rijksarchief 2, (Verschijnt binnenkort) (M196-M211).

⁶² Wat hieronder volgt over de organisatie van het militair gerecht, wordt integraal overgenomen uit de archiefgids van het militair gerecht: DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*. Brussel, 2015, p. 15.

⁶³ DROSSENS, P., MARTENS, C. en PICRON, D. *Archiefgids van het militair gerecht*. Brussel, 2015, p. 15. Zie eveneens: GILISSEN, J. “Historische schets van de militaire strafwetgeving in België sedert 1814”, in: *Militair Rechtelijk Tijdschrift*. Deel L, 1957, pp. 24-25.

⁶⁴ ANSPACH, P. “Justice Militaire”, *Répertoire pratique du droit Belge*, Brussel, 1935, 7, pp. 442-445.

samenstelling van de krijgsraad te velde op specifieke momenten – dit door “la dissémination des troupes et des nécessités de combat journalières” – kan afwijken van de voorgeschreven regels.

Voorts benadrukt de rechtsleer ook dat de rekrutering van het personeel actief bij de krijgsraden (en krijgsauditoraten) te velde zeer zorgvuldig moet geschieden, dit om het hoofd te kunnen bieden aan de soms complexe werkomstandigheden. In de praktijk gebeurt de rekrutering voornamelijk onder het personeel van de permanente krijgsraden – al zijn er zeker ook bepaalde beroepsmagistraten die (meer dan andere) open staan voor of in aanmerking komen om ‘te velde’ te opereren. In vergelijking met de magistraten die verbonden zijn aan de permanente krijgsraden heeft de functie van de magistraten die te velde actief zijn – logischerwijs – een veel mobieler karakter. Zo verblijven zij in de dichte nabijheid van de troepen in kwestie en verplaatsen zij zich wanneer nodig mee met de militaire operaties. Die situatie heeft niet zelden voor gevolg dat bepaalde leden van de krijgsraad maar voor één zitting of zelfs voor specifieke zaken worden aangewezen, dit via de dagorders van dat onderdeel van het leger waartoe zij behoren. Daarnaast heeft die dichte nabijheid zeker ook gevolgen voor de relatie “particulièrement délicate” tussen de krijgsauditeur en de militaire bevelhebbers waar zij samen te velde mee optrekken. Art. 92 van het WSL (1899) voorziet daarom in een strikte scheiding tussen beide actoren en beklemtoont dat de krijgsauditeur in alle onafhankelijkheid moet optreden en enkel maar verantwoording verschuldigd is aan het Auditoraat-generaal en het ministerie van Justitie. Daarom moet de militaire hiërarchie ten allen tijde gerespecteerd worden, en dan bijzonderlijk “dans les relations qui s’imposent en dehors de l’administration de la justice”. Wel heeft het militaire opperbevel het recht om zich te informeren bij de krijgsauditeur over de zorgvuldigheid waarmee die laatste al dan niet zaken klasseert of vervolging instelt.⁶⁵

Hoe zit de organisatie van het militair gerecht te velde nu concreet in elkaar in het bezette Duitsland na Wereldoorlog I? Zoals al eerder aan bod kwam, is de structuur van het militair gerecht in het bezette Duitsland (uitzonderlijk!) drievoudig. Onderaan de gerechtelijke hiërarchie staat de politierechtbank. De samenstelling ervan bestaat uit één hogere officier (voorzitter), een officier “subalterne⁶⁶” (doet dienst als openbaar ministerie) en een griffier. “Il exista un tribunal de police par division d’infanterie, et d’autres à la division de cavalerie et au corps d’armée”.⁶⁷ De krijgsraad is, aldus John Gilissen, als “jurisdiction martiale” op dezelfde manier samengesteld “que lorsqu’il siège comme jurisdiction ordinaire”.⁶⁸ Voor wat betreft het Beroepshof: dat bestaat uit “un officier général, président, d’un officier supérieur et d’un docteur en droit. Un auditeur militaire ou un substitut remplissait les fonctions du ministère public”.⁶⁹ Het krijgsauditoraat staat vanaf 1919 onder leiding van Paul Anspach. Vier substituten, één griffier en zes adjunct-griffiers staan hem daarin bij.⁷⁰ Anspach komt

⁶⁵ ANSPACH, P. “Tribunaux militaires”, *Pandectes Belges*, Brussel, 1925, 197, p. 126.

⁶⁶ Van Ackere schrijft hierover: “L’officier subalterne faisant fonctions de ministère public a été remplacé par un commissaire ou inspecteur chef de groupe de la sûreté militaire. L’auditeur militaire est appelé à donner son avis sur le choix de l’officier du ministère public et du greffier” (VAN ACKERE, J. “Les juridictions militaires belges en territoire occupé”, in *Bulletin de l’Institut de droit comparé*, 1922, Januari – maart, pp. 174-189).

⁶⁷ GILISSEN, J. “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in *Actes du colloque d’Histoire militaire belge (1830-1980)*, Bruxelles, 26-28 mars 1980, Brussel, 1980, p. 478.

⁶⁸ VAN ACKERE, J. “Les juridictions militaires belges en territoire occupé”, in *Bulletin de l’Institut de droit comparé*, 1922, Januari – maart, pp. 174-189.

⁶⁹ *Idem*, p. 174.

⁷⁰ De substituten zijn in eerste instantie: Lieben, H., De Bie, B., Dubois, H. en de Radzitzky d’Ostrovick, G. Later vervoegt ook de latere administrateur van de Staatsveiligheid, Robert de Foy, deze equipe.

niet onbeslagen op het ijs want hij heeft tijdens de Eerste Wereldoorlog heel wat ervaring kunnen opdoen bij verschillende krijgsauditoraten te velde.⁷¹ Na één jaar al vervangt Bernard de Jaer Anspach als krijgsauditeur. Die laatste maakt immers in juni 1920 promotie en gaat aan de slag als substituut bij Auditeur-generaal Raymond Van Zuylen van Nyevelt.⁷² Wel blijft hij vanuit Brussel de belangrijkste zaken in het Rijnland mee opvolgen voor het Auditoraat-generaal.

Net als in het bezette Rijnland staat het krijgsauditoraat bij het Belgische detachement aan de Ruhr onder leiding van een krijgsauditeur, de latere topambtenaar: Robert De Foy.⁷³ In eerste instantie gaat het nog om twee substituten die vanuit Aken (Rijnland) gestuurd worden. Later krijgt het krijgsauditoraat een eigen krijgsauditeur, bijgestaan door een substituut. Wat opvalt, is dat er tussen 1923 en 1925 geen gerechtelijke commissies actief zijn. Volgens historicus Nicolas Mignon is dat te wijten aan het feit dat de officieren – gezien het vaak oplaaierende geweld – in de nabijheid van de soldaten moeten blijven en dus geen tijd hebben om in de commissies te zetelen.⁷⁴

B. ARCHIEF

1. GESCHIEDENIS

Onderstaande archieven hebben een turbulente geschiedenis achter de rug. Ze zijn namelijk een gedeeltelijke wedersamenstelling van verschillende archiefbestanden die uit elkaar gehaald zijn, tijdelijk elders zijn ondergebracht en vervolgens (gedeeltelijke) opnieuw zijn samengebracht. Voor een goed begrip van wat volgt, zijn twee zaken van belang: 1) de geschiedenis van de archieven van het militair gerecht te velde meer algemeen en 2) de historiek van de Duitse archiefroof tijdens de Tweede Wereldoorlog en het zogenaamde “Moskou-archief”. Beide zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.⁷⁵

De archieven van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde komen na hun opheffing terecht in het Justitiepaleis aan het Poelaertplein, en dan meer bepaald op de griffie van het Krijgshof.⁷⁶ Specifiek voor de situatie van het militair gerecht te velde is dat men in theorie archieven die geen onmiddellijk administratief nut meer hebben nog tijdens het actief zijn “te velde” al naar Brussel laat overbrengen. Of dat in de praktijk ook steeds lukt, is minder duidelijk. Tijdens de Eerste Wereldoorlog bijvoorbeeld, is dat door de ligging van het front niet mogelijk. In het bezette Duitsland na 1918 behoort dat wel tot de mogelijkheden. Maar of het daadwerkelijk ook zo ver komt, behoeft verder onderzoek. De bronnen suggereren alvast

⁷¹ ARA2, AG, Personeelsdossiers magistraten, MAG-MP, 6, Anspach, P.

⁷² KB 22/06/1920, (BS 26/06/1920) en ARA2, AG, Personeelsdossiers magistraten, MAG-MP, 6, Anspach, P. Voor de benoeming van De Jaer: ARA2, AG, Personeelsdossiers magistraten, MAG-MP, 61, De Jaer, B. Voor een (streng) analyse van zijn persoonlijkheid en activiteiten: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L'occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*, Brussel, 2023, pp. 149-217.

⁷³ KB 23/12/1925 (BS 01/01/1926). De Foy maakt na zijn passage in het Ruhrgebied nog verder carrière, onder meer als baas van de Vreemdelingenpolitie en de Staatsveiligheid. Zijn personeelsdossier is, uitzonderlijk, niet bewaard gebleven.

⁷⁴ MIGNON, N. “Ni guerre, ni paix. La justice militaire belge et l'occupation de la Ruhr (1923-1925), une première approche”, BERLIÈRE, J.M., CAMPION, J., LACHE, L. en ROUSSEAU, X. *Justices militaires et guerres mondiales*, Louvain-la-Neuve, 2014, p. 214.

⁷⁵ Voor een meer omstandige geschiedenis van het zgn. Moskou-archief: NAERT, J. en VANDEWEYER, L. *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West/Osoby*, Brussel, (Verschijnt binnenkort).

⁷⁶ Deze praktijk wordt ook na 1944-1945 verder gezet. Soms gebeurt het dat de archieven van het krijgsauditoraat neergelegd worden bij de archiefdiensten van het Auditoraat-generaal en de archieven van de krijgsraad bij de griffie van het Krijgshof.

dat de bevoegde diensten daar pas tijdens de laatste jaren van de bezetting echt werk van maken.⁷⁷ Wanneer deze archieven dus exact op de griffie van het Krijgshof belanden valt vandaag nog moeilijk te achterhalen. Maar feit is wel dat zij daar in mei 1940, wanneer Duitsland België binnenvalt en de Tweede Wereldoorlog in België aanvangt, nog steeds bewaard worden. Het is wellicht dan ook daar dat zij worden geroofd door de Duitse bezetter die deze vervolgens naar Duitsland laat overbrengen. De grote interesse die de Duitse archiefploegen tonen voor deze en andere juridische archieven, en dan in het bijzonder voor die van het militaire gerecht te velde bij het Belgische Bezettingsleger dat na WOII het Duitse Rijnland en een stuk van het Ruhrgebied mee bezet.

Wie nu exact onderstaande archieven rooft uit het Brusselse Justitiepaleis is niet helemaal duidelijk. Maar naar alle waarschijnlijkheid betreft het de speciale commando's van het "Heeresarchiv", de Duitse militaire archieven, en de Abwehr, de Duitse inlichtingendienst die zich bezig houdt met (contra-) spionage.⁷⁸ Zij zoeken van bij het begin van de invasie en de bezetting naar stukken en dossiers die waardevolle militaire informatie kunnen bevatten. Echter, "their mission was to prepare initial surveys, and then extensive inventories, of military records in each country". De ploegen die voor rekening van het Duitse leger werken, staan onder leiding van "Oberheeresarchivrat Herbert Knorr". Hij is verantwoordelijk voor België.⁷⁹

De bedoelde eindbestemming van deze archieven is Berlijn en meer bepaald "a special branch of the Heeresarchiv" in Potsdam dat in december 1940 in Berlijn (Wannsee) het licht ziet, namelijk "the West Archival Depot" – beter bekend onder zijn Duitse naam: de "Aktensammelstelle West".⁸⁰ Het is daar dat de archivariissen van het Duitse leger en medewerkers van de Abwehr op systematische wijze grote hoeveelheden Belgisch (en ook Frans) militair archief van het ministerie van Landsverdediging en het toenmalige Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht naartoe laten overbrengen. Welke van beide actoren – hetzij de Abwehr, hetzij de archivariissen van het Duitse leger – nu exact welke archiefstukken roven (en wie het meest!), is vandaag nauwelijks nog te achterhalen. Wel zeker is dat deze geroofde archieven tussen 1945 en 1946 in de Sovjet-Unie terechtkomen. Het zijn de trofeeënbrigades van het Rode Leger die deze archieven in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog in Berlijn en elders in beslag nemen en later laten onderbrengen in het speciale en geheime "Osoby" archief in Moskou. Daar brengt men alle Belgische militaire archieven, en dus ook de archieven van het militair gerecht, die te maken hebben met de bezetting van de Rijn en Ruhr samen in één verzameling onder het nummer "1722".

⁷⁷ ARA2, AG, DOC-N25. Ook de stukken over de archieven van het militair gerecht te velde in bezet Duitsland na WOII die zijn bewaard gebleven in het ongeordende archief van het Auditoraat-generaal suggereren dat (ARA2, AG, Ongeordend archief, "ABO").

⁷⁸ Over de activiteiten van het Heeresarchiv en de leidinggevendenden tijdens de Tweede Wereldoorlog: GRIMSTED, P. "Patterns of nazi archival plunder and Soviet Recovery", in: GRIMSTED, P., HOOGEWOUDE, F. en KETELAAR, E., *Returned from Russia. Nazi archival plunder in Western Europe and recent restitution issues*, Leicester, 2007, p. 21.

⁷⁹ Voor zijn bezoek aan het Rijksarchief te Anderlecht en het oorlogsarchief: VANDEWEYER, L. "Rijksarchivaris Etienne Sabbe, gedreven door passies". In: *Professionals met passie. Belgische archivariissen en bibliothekarissen van vroeger en nu. Akten van het colloquium van 9 december 2016 – extra nummer van Archief- en Bibliotheekwezen van België*, 2018, 104, pp. 115-143.

⁸⁰ LUST, J. en VERMOTE, M. "Belgium. Papieren bitte! The Confiscation and Return of Belgian Archives and Libraries (1940-2003)", GRIMSTED, P., *Returned from Russia: Nazi archival Plunder in Western Europe and recent Restitution issues*, Leicester, 2007, p. 191.

De enige uitzondering op die gang van zaken betreffen enkele registers met minuten van vonnissen (werden zij meegenomen door de Abwehr?) die niet in Russische handen vallen op het einde van de oorlog. Zij blijven nog meerdere decennia in Berlijn waar ze opduiken in de kantoren van het “Auswartiges Amt”. Deze registers biedt het Bundesarchiv te Koblenz aan het Rijksarchief en het Auditoraat-generaal aan in 1996. Het gaat om de inv. nrs. M2770-M2774 en M2784 (inv. nrs. 193-197 en 208).

2. VERWERVING

Omstreeks 1984 worden de archieven van de krijgsraden te velde die dan nog op de griffie van het Krijgshof berusten in één keer overgedragen aan het Rijksarchief. Het gaat om een reeks waar ook enkele registers van onderstaande krijgsauditoraten en krijgsraden deel van uitmaken (inv. nrs. 70-93, 237-239, 246 en 267-268). Het Rijksarchief bewaart deze stukken eerst in het depot te Beveren en later, in 1990, volgt dan de verhuis naar het Algemeen Rijksarchief. Van daaruit gaan ze naar het Rijksarchief te Anderlecht (RAA) om uiteindelijk in 2012 ondergebracht te worden in het Algemeen Rijksarchief 2 (Depot Joseph Cuvelier) (ARA2).

Het merendeel van de archieven hieronder beschreven legt evenwel een andere weg af en komt pas in de jaren na 2002 in het Rijksarchief terecht. Dit gebeurt naar aanleiding van de restitutie van de geroofde archieven vanuit Moskou.⁸¹ Na aankomst in het Jubelpark belanden ze in eerste instantie in het Koninklijk Legermuseum (KLM-MRA). Het is pas later, tussen 2002 en 2007, dat een deel van deze archieven in het RAA terechtkomt. Nog andere reeksen verhuizen pas omstreeks 2016 van het KLM-MRA naar ARA2, dit in het kader van het JUSINBELGIUM project.⁸² In 2016 volgt de centralisatie van al deze zogenaamde Moskouse archieven in ARA2 waar ze vandaag nog steeds bewaard worden.

III. INHOUD EN STRUCTUUR

A. INHOUD

Deze inventaris van de archieven van de krijgsauditoraten en de krijgsraden te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber bij het Belgische bezettingsleger (“Armée Belge Occupante” (ABO)) en in het hoofdkwartier van den bevelhebber der Belgische troepen van het detachement van de Roer (“Détachement Belge auprès du Ruhr” (DBR)) behandelt eigenlijk meerdere (vijf) archiefvormers: twee krijgsauditoraten en twee krijgsraden te velde, evenals enkele stukken uit het archief van het Beroepshof. Dat er desondanks toch voor gekozen is om deze archieven samen te presenteren in één inventaris, is het gevolg van een weldoordachte afweging.

Een eerste argument pro is praktisch van aard en betreft de omvang van het archiefbestand. Die is zeer beperkt. Het gaat in totaal immers om ‘slechts’ 11,5 strekkende meter. Twee of drie afzonderlijke inventarissen van deze zeer nauw met elkaar verbonden bestanden die een duidelijke afbakening in tijd (1918-1929) en ruimte (bezet Duitsland na de Eerste

⁸¹ Voor deze gerechtelijke archieven die uit Moskou terugkeerden, zie: NAERT, J. en VANDEWEYER, L. *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West/Osoby*, Brussel, (Verschijnt binnenkort).

⁸² Het gaat hier om het BRAIN-project “JUSINBELGIUM: A Century of Pioneering Case-Law. A Digital Database of Belgian Precedents of International Justice, 1914-2014” (2012 en 2017) onder leiding van de ULB waarin ook het Rijksarchief partner is. Het eindrapport van dit project is online consulteerbaar: https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/FinalReports/JUSINBELLGIUM_FinRep.pdf

Wereldoorlog) kennen, zou de versnippering enkel maar verder in de hand werken. Samenhouden biedt bovendien ook de gelegenheid aan de toekomstige onderzoeker of andere geïnteresseerde om op één plek de belangrijkste stukken en dossiers samen terug te vinden.

Een tweede argument is dat er precedent is. De Leuvense rechtshistoricus Jos Monballyu koos er al eerder voor om de archieven van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde, actief tijdens de Eerste Wereldoorlog, samen te bundelen in één inventaris. Die keuze was noodzakelijk omdat deze archieven letterlijk één en ondeelbaar waren (wat hier niet het geval is): dossiers van gevonniste zaken en dossiers van zonder gevolg geklasseerde zaken zaten bij elkaar gevoegd in één doorlopende reeks. Maar die (zeer legitieme) keuze van Monballyu heeft wel gevolgen tot op vandaag, want het archief van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte op haar beurt deel uit van een groter geheel, namelijk de archieven van de krijgsraden te velde die ‘allemaal’ samen zijn overgemaakt door de griffie van het Krijgshof aan het Rijksarchief. Door het afzonderen van het archief van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog is er de facto ook voor gekozen om de andere archieven van de krijgsraden te velde elk afzonderlijk te inventariseren – wat reeds gebeurde voor tal van andere archieven van het militair gerecht te velde. Dat opent dan weer de mogelijkheid om de archieven van de bijhorende krijgsauditoraten hieraan te koppelen en samen te presenteren in één inventaris zoals in voorliggende inventaris gebeurt.

Het is opvallend hoe onvolledig de archieven hieronder beschreven zijn. Verschillende van de meer klassieke reeksen die veelal wél deel uitmaken van de archieven van de krijgsauditoraten en krijgsraden te velde zijn voor wat betreft deze archiefvormers niet bewaard gebleven (of ze zijn tot op heden nog niet opgedoken).⁸³ Het gaat dan in het bijzonder over de dossiers inzake zonder gevolg geklasseerde zaken (krijgsauditoraat ABO en DBR) en de dossiers gevonniste zaken (krijgsraad ABO en DBR), evenals de rechtsplegingsdossiers van de politierechtbanken en het Beroepshof. Zijn deze vernietigd, en indien ja – door wie dan? Zijn deze geroofd tijdens de Tweede Wereldoorlog en bevinden deze zich nog in Berlijn en/of Moskou? Of zijn deze nog ergers anders ondergebracht? Zeker is wel dat deze dossiers a) na het einde van de bezetting in 1929 in Brussel onderdak hebben gekregen en b) dat de Duitse bezetter er tijdens de Tweede Wereldoorlog de hand op heeft gelegd.⁸⁴ Dat bewijst briefwisseling tussen Paul Anspach en de Brusselse procureur-generaal Charles Collard die dateert van begin 1942.⁸⁵ Die laatst informeert bij die eerste – dan substituut Auditeur-generaal en verantwoordelijk voor de archieven van het militair gerecht – naar het dossier inzake Georges Leclercq die op juni 1925 door de krijgsraad te velde in het hoofdkwartier van den bevelhebber van het Belgische bezettingsleger veroordeeld is. De vraag stelt zich in het kader van een procedure “réhabilitation”. Anspach echter kan hier niet positief op antwoorden want – zo schrijft hij – “les dossiers et jugements rendus par le conseil de guerre de l’armée belge d’occupation étant détenus par l’autorité allemande”. Zowel de dossiers als de vonnissen zijn dus door de Duitse bezettingsmacht aangeslagen. Of ze ook allen naar Berlijn en/of Moskou zijn overgebracht, viel niet meer te achterhalen.

⁸³ Bijvoorbeeld de archieven van de respectieve politierechtbanken en ook de rechtsplegingsdossiers van het Beroepshof zijn onvindbaar en/of vernietigd.

⁸⁴ Voor de overbrenging van de archieven van de politierechtbanken naar Brussel tegen het einde van de bezetting van Duitsland: ARA2, AG, Ongeordend archief AG, ABO-DBR, Dossier inzake de evacuatie van de archieven van het militair gerecht bij het Belgische bezettingsleger (1929-1931).

⁸⁵ ARA2, AG, Ongeordend archief AG, ABO-DBR, Dossier inzake Leclercq, G., Brief van 07/01/1942.

De minuten van de vonnissen die bewaard zijn gebleven op het niveau van de krijgsraden (ABO en DBR) compenseren dat ontbreken van de rechtsplegingsdossiers enigszins. Hetzelfde geldt voor de rechtsplegingsdossiers van het Beroepshof van de Vierde Bezettingszone – ook daarvoor beschikken we alleen maar over de minuten van de arresten.

Wat wel bewaard is gebleven op het niveau van de krijgsauditoraat (ABO) zijn in de eerste plaats de notitie- en opsluitingsregisters, een omstandige reeks documentatiedossiers (“P”-dossiers) en ook nog een reeks dossiers inzake bij verstek veroordeelde en voortvluchtige Duitsers waartegen een arrestatiebevel was afgekondigd. Met name de “P”-dossiers bevatten veel info over de dagelijkse werking van het krijgsauditoraat en enkele van de heikelste kwesties waarmee zij zich geconfronteerd zagen. In deze dossiers legt de krijgsauditeur documentatie aan met het oog om de continuïteit te verzekeren in de dagelijkse werking van datzelfde krijgsauditoraat. Niet alle P-dossiers zijn bewaard gebleven. Of er selectie heeft plaatsgevonden en/of het klassemment organisch gegroeid is en na telkens opnieuw samengesteld te zijn hiaten in de nummering heeft gekregen, is niet helemaal duidelijk. Voor wat betreft het andere krijgsauditoraat (DBR) – die archieven zijn nog meer beperkt. Vooral de notitieregisters zijn daarbij het meest van belang.

In de archieven van de krijgsraden (ABO en DBR) springen voornamelijk de registers met minuten van vonnissen in het oog die zo goed als volledig bewaard zijn. Voor wat betreft de krijgsraad bij de DBR zijn ook de dossiers inzake gevonniste zaken vermeldenswaardig.

B. SELECTIES EN Vernietigingen

Tijdens het beschrijven, reinigen en inventariseren werden de stukken en dossiers opnieuw in zuurvrije omslagen verpakt. De oude omslagen (portefeuilles) werden vernietigd, evenals enkele overtollige dubbels en kopies. Verder waren selecties of vernietigingen niet aan de orde.

C. TOEKOMSTIGE AANGROEI/AANVULLINGEN

Het werd hierboven reeds kort aangehaald, de in deze inventaris beschreven archieven zijn bijzonder onvolledig. Het valt dan ook niet uit te sluiten dat er in de (verre) toekomst nog aanvullingen te verwachten vallen. Het is met andere woorden niet met zekerheid te zeggen dat alle gerechtelijke archieven die destijds na de Duitse archiefroof in Moskou beland zijn, nu ook in het Rijksarchief terug te vinden zijn. Ook valt het niet uit te sluiten dat er in de toekomst in de kelders van het KLM-MRA nog militairrechtelijke archieven gerelateerd aan de naoorlogse bezetting van Duitsland opduiken in het amalgaam van militaire archieven die uit Moskou zijn teruggekeerd. Gezien de wanorde die de Duitse en Russische archiefploegen hebben aangericht, hoeft dat ook niet te verwonderen. Het is dus zeker mogelijk dat er – naarmate de inventarisering door het KLM-MRA verder gaat – nog gerechtelijke archieven boven water zullen komen. Zoals doorheen 2025 ook nog gebeurde, zullen deze stukken en dossiers in de toekomst dan overgemaakt worden aan het Rijksarchief en bij de archieven hieronder beschreven toegevoegd worden.⁸⁶

De hypothese van een toekomstige aangroei geldt zeker niet alleen voor de kelders van het KLM-MRA. Ook in Berlijn en Moskou zijn er zonder twijfel nog Belgische archieven

⁸⁶ Zo werden inventarisnummers M4083 en M4086 nog in de zomer en herfst van 2025 overgemaakt door het KLM-MRA aan het Rijksarchief. Omgekeerd gingen enkele stukken die verkeerdelijk in het Rijksarchief waren beland, terug naar het KLM-MRA. (ARA2, Centraal Dossier ARA2, “Moskou-archief”, nr. 328). Hartelijk dank aan KLM-MRA archivaris Erik Janssen voor de vlotte en professionele samenwerking.

achtergebleven die niet in Moskou en/of terug in Brussel zijn geraakt. Dat strookt met de bemerkingen van historica Patricia Grimsted: “We still do not know what percentage of the fonds removed have been returned, or where others may have been destroyed or dispersed along the way”.⁸⁷ En ook in 2002 nog, naar aanleiding van de restitutie die net plaats had gevonden, verklaarde AMSAB-ISG archivaris en mede ontdekker van de Russische archiefschat Michel Vermote: “Wat nu terug is gekomen is belangrijk, maar er is ongetwijfeld meer. Er is zeker nog Belgisch archief in het KGB-archief, maar daar hebben wij nog altijd geen toegang toe. Ook zijn er zeker nog Belgische archieven in het amalgaam van heterogene archieven”.⁸⁸

D. ORDENING

De ordening van deze archieven volgt de logische gang van zaken en presenteert de archieven van het krijgsauditoraat enerzijds, en de archieven van de krijgsraad anderzijds. De structuur is gebaseerd op de klassieke en gekende taken van de militaire rechtscolleges zoals die ook gehanteerd worden in eerdere inventarissen van andere archieven van het militair gerecht te velde.

Wanneer van toepassing is ook telkens het Russische nummer (afgekort als “RN”) in opmerking bijgevoegd. Die nummers, hoe belangrijk ook voor de Russische archivariissen in Moskou, vormen voor de inventaris hieronder geen primair ordeningscriterium.

IV. RAADPLEGING EN GEBRUIK

A. VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING

Meer algemeen geldt: stukken die ouder zijn dan 100 jaar zijn vrij raadpleegbaar. Voor stukken jonger dan 100 jaar gelden er specifieke regels. Voor de archieven van het militair gerecht jonger dan 100 jaar is de schriftelijke toelating vereist van het College van procureurs-generaal.⁸⁹ De aanvraag tot inzage – na toelating – dient te worden gericht aan ARA2.

⁸⁷ GRIMSTED, P. “Patterns of nazi archival plunder and Soviet Recovery”, in: GRIMSTED, P., HOOGEWOUDE, F. en KETELAAR, E., *Returned from Russia. Nazi archival plunder in Western Europe and recent restitution issues*, Leicester, 2007, p. 31. Voor gelijkaardige bemerkingen vanuit Frans perspectief:

⁸⁸ JANSSENS, G., “Zoektocht naar Belgische archieven in Rusland: een gesprek met Michel Vermote van Amsab”, in *META – Bibliotheek & archiefgids*, 2002, 78, 5, p. 18. Zie ook: COEURÉ, Sophie. “Les “fonds de Moscou”, bilans et perspectives vingt ans après les premiers retours”, in: FONCK, Bertrand, SERVANT, Hélène en COEURE, Sophie. *Les “fonds de Moscou”. Regards sur les archives rapatriées de Russie et les saisies de la Seconde Guerre mondiale*, Rennes, 2019, p. 220.

⁸⁹ Wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd alsmede van het behoud ervan in oorlogstijd (Belgisch Staatsblad, 7 mei 2003) en art. 21bis WBSV. Voor meer details over de in de praktijk gehanteerde voorwaarden, zie Omzendbrief betreffende de raadpleging van de archieven van de opgeheven militaire rechtscolleges (omzendbrief nr. 22/2013 van het College van procureurs-generaal van 19 december 2013 betreffende de raadpleging van de archieven van de opgeheven militaire rechtscolleges en de wijzigingen/herzieningen aangebracht op 19 maart 2025).

B. VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Rijksarchief.⁹⁰ De voorafgaande schriftelijke toelating van het College van procureurs-generaal is vereist (cfr. supra).

C. TAAL EN SCHRIFT VAN DE DOCUMENTEN

De dossiers zijn voornamelijk opgesteld in het Frans en Nederlands. Sommige stukken bevatten passages of zijn volledig in het Duits.

D. FYSIEKE KENMERKEN EN TECHNISCHE VEREISTEN

Het spreekt voor zich dat de historiek van talrijke verhuisoperaties in vaak penibele omstandigheden de fysieke staat van de stukken geen deugd heeft gedaan. Sommige stukken zijn dan ook in een slechte staat. Enige voorzichtigheid is dus geboden tijdens de consultatie ervan.

E. TOEGANGEN

De archieven hieronder zijn in oorsprong moeilijk doorzoekbaar. De belangrijkste verklaring daarvoor dient gezocht in de gebrekkige toegangen en het lange tijd onvindbaar zijn van verschillende reeksen. Daar komt nog bij dat er voor onderstaande archieven geen afzonderlijke steekkaartsystemen bestaan zoals die voor andere archieven van het militair gerecht (te velde) wel veelal bewaard zijn gebleven. In één van de centrale steekkaartsystemen van het militair gerecht ("F1") zijn er zeker steekkaarten terug te vinden op naam van soldaten verbonden aan het Bezettingsleger die in contact zijn gekomen met het militaire gerecht te velde.⁹¹ Maar ook daarvan is het niet altijd duidelijk hoe volledig de informatie is en/of waarop die informatie gebaseerd is.

Om die reden zijn de onderzoek(st)ers aangewezen om gebruik te maken van de notitieregisters (inv. nrs. 70-81 en 237-239), de vonnisregisters (inv. nrs. 246 en 266), de minuten van de vonnissen (inv. nrs. 192-232, 242-245 en 269-274) en/of de rapporten bij de vonnissen (bewaard in het archief van het Auditoraat-generaal). In de mate van het mogelijke is er daarom ook voor geopteerd om de reeksen rechtsplegingsdossiers die wel bewaard zijn gebleven telkens op dossierniveau te beschrijven (inv. nrs. 247-265).

F. AANWIJZINGEN VOOR HET GEBRUIK

Bovenstaande archieven bevatten relevante informatie over tal van kwesties. De potentiële onderzoeksvragen zijn dan ook talrijk. Het recent gepubliceerde doctoraatsonderzoek over de Belgische bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog kan daarbij een goed vertrekpunt zijn.⁹² Daarin besteedt historica Anne Godfroid veel aandacht aan de werking van het militair gerecht als één van de instrumenten bij uitstek om de orde mee te handhaven. Hetzelfde geldt voor de studie van de bezetting van het Ruhrgebied. Ook over de inzet van het

⁹⁰ Ministerieel besluit van 25 mei 2018 tot wijziging van het ministerieel besluit van 23 maart 2005 tot vaststelling van de tarieven voor prestaties geleverd door het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. (BS 5 juni 2018). Op 1 maart 2024 werden deze tarieven geïndexeerd om de werkelijke kosten van bepaalde prestaties beter te kunnen dekken.

⁹¹ Dit steekkaartsysteem heeft als interne referentie in ARA2: "F1".

⁹² GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L'occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*. Brussel, 2023.

militaire gerecht aldaar bestaat reeds (summier) onderzoek.⁹³ Maar dat staat – gezien de beperkt beschikbare bronnen – nog in de kinderschoenen. Het lijkt hoe dan ook aangewezen om het onderzoek naar deze bronnen van het militaire gerecht te velde aan te vullen met de archieven van het Auditoraat-generaal, de archieven bewaard in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de archieven van het bezettingsleger zelf (bewaard in het KLM-MRA).

V. VERWANT MATERIAAL

A. BESTAAN EN BEWAARPLAATS VAN ORIGINELLEN

Wie informatie zoekt over de werking van het militair gerecht te velde actief tijdens de bezetting van het Rijnland en het Ruhrgebied in de jaren na de Eerste Wereldoorlog kan ook terecht in andere archieven van het militair gerecht. Zoals hierboven al eerder aan bod kwam, zijn de archieven van het militair gerecht te velde actief tijdens de Eerste Wereldoorlog van groot belang. Daarvan bestaat een gedetailleerde inventaris.⁹⁴

Andere archieven van militairrechtelijke aard die belangrijke dossiers bevatten zijn die van het Auditoraat-generaal. Een aantal van deze dossiers maakt deel uit van de archieven van het Auditoraat-generaal die tijdens de Tweede Wereldoorlog geroofd zijn en via Berlijn later in Moskou zijn terechtgekomen. Deze archieven zijn recentelijk in kaart gebracht.⁹⁵ In het bijzonder de inventarisnummers M193 tot en met M222 (over het toezicht op de werking van het militair gerecht in Duitsland) en M347 tot en met M500 (de rapportering aan het Auditoraat-generaal over de vonnissen geveld door het militair gerecht te velde in Duitsland) bevatten cruciale informatie. Ook de inventarisnummers M196-M211 verdienen een speciale vermelding. Deze verwijzen naar het bijzonder omvangrijke dossier dat het Auditoraat-generaal aanlegde naar aanleiding van het onderzoek en het proces over de moord op de Belgische officier Graff waarin ook het merendeel van de klassieke gerechtelijke stukken is in opgenomen. Ook twee andere symbooldossiers van de Belgische bezetting van de Rijn krijgen veel aandacht in deze dossiers van het Auditoraat-generaal: de gefusilleerden van Forst (inv. Nr. M213) en de aanslagen op de bruggen van Hochfeld en Ronheid (inv. nr. M212). Niet alle archieven van het Auditoraat-generaal met betrekking tot het militair gerecht bij de Belgische troepen die Duitsland bezetten na de Eerste Wereldoorlog zijn tussen 1940-1945 in Berlijn en Moskou beland. Zo'n 80 dossiers zijn in Brussel gebleven en kwamen na de oorlog boven water in de kelders van de Koninklijke Militaire School (KMS). Van deze dossiers bestaat geen inventaris, maar er is wel een zeer summiere plaatsingslijst in te kijken – dit op aanvraag – in de leeszaal van ARA2.

Waardevolle informatie over aspecten van de werking van diezelfde militaire rechtscolleges is er ook te vinden in de dossiers van de Centrale Documentatiedienst. Voor deze zogenaamde “DOC-dossiers” bestaat er een plaatsingslijst opgemaakt door de medewerkers van het

⁹³ CAMPOLINI, L. *La justice militaire belge en Allemagne occupée: l'auditorat militaire dans la Ruhr (1923-1925)*. Louvain-la-Neuve, 2012 en MIGNON, Nicolas. “Ni guerre, ni paix. La justice militaire belge et l'occupation de la Ruhr (1923-1925), une première approche”, BERLIÈRE, Jean Marc, CAMPION, Jonas en ROUSSEAU, Xavier. *Justices militaires et guerres mondiales*, Louvain-la-Neuve, 2014, p. 213-228.

⁹⁴ MONBALLYU, J. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014.

⁹⁵ NAERT, J. en VANDEWEYER, L. *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West/Osoby*, Brussel, (Verschijnt binnenkort).

ministerie van Justitie.⁹⁶ Het klassemment is thematisch geordend en bevat veelal (juridische) documentatie betreffende verschillende aspecten van de werking en juridisch-technische kwesties zoals rechtsleer, wetteksten, omzendbrieven, richtlijnen en ook briefwisseling. Het meest relevant zonder twijfel is DOC/N25. Tot slot voor wat betreft de archieven van het Auditoraat-generaal: die bevatten ook omstandige reeksen personeelsdossiers van de magistraten. Voor verschillende van de protagonisten van het militair gerecht in bezet Duitsland zijn er dossiers bewaard (De Jaer, Anspach enz.).

Wie op zoek is naar meer gedetailleerde informatie over individuele militairen of officieren die in het Belgische leger actief in het bezette Duitsland na de Eerste Wereldoorlog meer algemeen, consulteert best de stamboekdossiers van Belgische soldaten en officieren die deel uitmaken van het archief van het ministerie van Defensie. Het grootste deel van deze personeelsdossiers is overgedragen aan het Rijksarchief en is te consulteren in ARA2. Opgelet het gaat enkel om de onderofficieren en soldaten die geboren zijn na 1888. De reeks is afkomstig van de ‘Dienst Notariaat van de Algemene Directie Human Resources (DG HR)’ en bevat meer dan 2 miljoen dossiers. De personeelsdossiers van officieren die geboren zijn tussen ca. 1785 en 1900 en alle onderofficieren en soldaten die geboren zijn tussen 1845 en 1888 berusten in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (KMLK, WHI) en zijn daar te raadplegen. De dossiers van de officieren die geboren zijn na 1900 zijn dan weer te consulteren in ARA1.

Last but not least, ook vermeldenswaardig zijn de belangrijkste militaire archieven van de Legerdivisies en het Belgische bezettingsleger zelf. Die worden bewaard in het Documentatiecentrum van het KLM-MRA.⁹⁷ Een deel van deze archieven is eveneens in mei 2002 teruggekeerd uit Moskou.⁹⁸ De inventarisatie daarvan is aan de gang.

B. BIBLIOGRAFIE

- AMEZ, Benoit en DE BROUWER, Jérôme. “L’affaire Graff: la Belgique et les difficultés du retour à la normalité pénale et judiciaire (1922-1923)”, in: NIVET, Philippe. en HOULLEMARE, Marie. *Justice et guerre de l’Antiquité à la Première Guerre mondiale*. Amiens, 2011, p. 259-269.
- ANSPACH, Paul. “Tribunaux militaires”, in: *Pandectes Belges*. Brussel, 1925, 199, p. 3-151.
- Idem. “Justice militaire”, in: *Répertoire Pratique du Droit Belge*. Brussel, 1935, p. 442-445.
- CAMPOLINI, Laurent. *La justice militaire belge en Allemagne occupée: l’auditorat militaire dans la Ruhr (1923-1925)*. Louvain-la-Neuve, 2012.
- DE JAER, Bernard. *L’armée Belge d’Occupation et son Droit de Jurisdiction*, Luik, 1928.
- DEPOORTERE, Rolande. *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998. Compétences et organisation. Production et conservation des archives*. Brussel, 1999.
- DROSSENS, Paul, MARTENS, Christophe en PICRON, Delphine. *Archiefgids van het militair gerecht*. Brussel, 2015.
- DROSSENS, Paul. *Inventarissen van de archieven van de krijgsraden te Antwerpen 1817-1959, Gent 1816-1938, Hasselt 1944-1948, Leuven 1945-1947, Mechelen 1944-1947, Tongeren 1944-1947 en Turnhout 1944-1947*. Brussel, 2010.

⁹⁶ Op aanvraag in te kijken in de leeszaal van ARA2.

⁹⁷ Zie hiervoor in het bijzonder het proefschrift dat historica Anne Godfroid, wetenschappelijk medewerker bij het KMLK, recent verdedigde over deze thematiek aan de ULB.

⁹⁸ Zie hiervoor ook: GODFROID, A. *La guerre après la Guerre? L’occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*. Brussel, 2023.

- Idem. *Inventarissen van de archieven van de krijgsauditoraten te Antwerpen 1817-1959, Gent 1814-1946, Hasselt 1944-1948, Leuven 1944-1947, Mechelen 1944-1947, Tongeren 1944-1947 en Turnhout 1944-1947*. Brussel, 2010.
- ELENS, Jules-François. "Les Auditorats Militaires en campagne après la campagne des 18 jours", *Bulletin de l'Information de l'Auditorat Militaire d'Allemagne*. s.d., p. 1-6.
- Fonds Moscou: Justice militaire en Belgique et Justice Militaire auprès de l'Armée d'Occupation de la Ruhr*", Brussel, 2015 (Auteur onbekend, scriptie gemaakt in het KLM).
- GILISSEN, John. "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in: *Actes du colloque d'Histoire militaire belge (1830-1980), Bruxelles, 26-28 mars 1980*. Brussel, 1980, p. 467-489.
- Idem. "Military justice in Belgium", in: *Military Law Review*. 1963, p. 83-105.
- Idem. "Historische schets van de militaire strafwetgeving in België sedert 1814", in: *Militair Rechtelijk Tijdschrift*. Deel L, 1957, p. 1-31.
- Idem. CASSIERS, Paul. en DEBROUX, François. "Crimes et délits contre la sûreté de l'Etat", in *Les Nouvelles – Droit penal*. Brussel, 1967, p. 113-319.
- GODFROID, Anne. *La guerre après la Guerre? L'occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*. Brussel, 2023.
- Idem. *La guerre après la Guerre? L'occupation belge de la rive gauche du Rhin (1918-1930)*. Brussel, ULB, 2019.
- Idem. "Occupation after the War (Belgium and France)", in: DANIEL, Ute, GATRELL, Peter e.a. (Reds.), *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*. Berlijn, 2015.
- Idem. « Les relations franco-belges à la lumière des incidents rhénans de 1923 », in *Actes du Congrès de l'Association des Cercles francophones d'Histoire et d'Archéologie de Belgique*. Namur, 2011, p.101-110.
- Idem. "Ballet diplomatique autour de la question rhénane ou comment la Belgique essaie d'accorder les violons franco-britanniques face aux incidents de 1923", in NEFORS Patrick en TALLIER Pierre-Alain (Reds.), *Quand les canons se taisent : actes du colloque international organisé par les Archives de l'Etat et le Musée royal de l'Armée et d'Histoire militaire (Bruxelles, 3-6 novembre 2008)*. Brussel, 2010, p. 151-158.
- Idem. "Une fureur 'belgica' en Rhénanie occupée : réalité ou fantasme ? », in BRANCHE Raphaëlle en VIRGILI Fabrice (Reds.), *Viols en temps de guerre*. Parijs, 2011, p.95-106.
- GORLE, Frits. "De militaire misdrijven en de militaire straffen", *Panopticon*. 1984, p. 396-397.
- GRIMSTED, Patricia. "Introduction: context and perspectives", in: GRIMSTED, Patricia., HOOGEWOUDE, Frank. en KETELAAR, Erik., *Returned from Russia: Nazi archival plunder in Western Europe and recent restitution issues*. Leicester, 2007, p. 11.
- Idem. "From the Soviet "Special archive" to restitution from the Russian Federation", in: GRIMSTED, Patricia, HOOGEWOUDE, Frank, en KETELAAR, Erik. *Returned from Russia: Nazi archival plunder in Western Europe and recent restitution issues*. Leicester, 2007, p. 89.
- Idem. "Patterns of nazi archival plunder and Soviet Recovery", in: GRIMSTED, Patricia., HOOGEWOUDE, Frank. en KETELAAR, Erik., *Returned from Russia: Nazi archival plunder in Western Europe and recent restitution issues*. Leicester, 2007, p. 16-17.

- HERREBOUT, Els. *De Duitse Archivschutz in België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Brussel, 1997.
- HORVAT, Stanislas. *De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*. Brussel, 2009.
- Idem. *Belgian Courts-Martial: Prosecution of Military Law Offences During World War I*, Brussel, 2019.
- JAMART, Jean., *L'armée belge de France en 1940*, Brussel, 1994.
- JANSSEN, Erik. *Inventaris van de Archieven van het ministerie van Oorlog, het Belgische Leger en de Openbare Weermacht betreffende de Eerste Wereldoorlog (1914-1920)*. Brussel, KLM-MRA, 2025.
- KRIJGSMACHT – CENTRUM VOOR HISTORISCHE DOKUMENTATIE, *Geschiedenis van het Belgisch leger van 1830 tot heden – Van 1830 tot 1919 (deel 1)*, Brussel, 1982.
- LUST, Jacques, VERMOTE, Michel, MARECHAL, Evert. en STEENHAUT, Wouter. *Een zoektocht naar archieven: van NISG naar AMSAB*. Gent, 1997.
- LUST, Jacques en VERMOTE, Michel. “Belgium. Papieren bitte! The Confiscation and Return of Belgian Archives and Libraries (1940-2003)”, GRIMSTED, Patricia., *Returned from Russia: Nazi archival Plunder in Western Europe and recent Restitution issues*. Leicester, 2007, p. 191-192.
- MIGNON, Nicolas. “Ni guerre, ni paix. La justice militaire belge et l’occupation de la Ruhr (1923-1925), une première approche”, BERLIERE, Jean Marc, CAMPION, Jonas en ROUSSEAUX, Xavier. *Justices militaires et guerres mondiales*. Louvain-la-Neuve, 2014, p. 213-228.
- Idem. “L’occupant au pluriel. Autorités civiles et militaires belges sur la rive droite du Rhin (1921-1925)”, in: NEFORS, Patrick en TALLIER, Pierre-Alain (Red.), *Quand les canons se taisent, actes du colloque international organisé par les Archives de L’Etat et le Musée royal de l’Armée et d’Histoire militaire (Bruxelles, 3-6- novembre 2008)*. Brussel, 2010, p. 127-150.
- MONBALLYU, Jos. *Inventaris van het archief van krijgsauditoraten en krijgswaarden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*. Brussel, 2014.
- NAERT, Jan. *Inventaris van de archieven van het krijgsauditoraat en de krijgswaard te velde bij de Belgische strijdkrachten te Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Brussel, Algemeen Rijksarchief 2, 2024.
- Idem. *Inventaris van het archief van het krijgsauditoraat en de krijgswaard te velde bij de Belgische strijdkrachten in het Verre Oosten (Korea)*/ Brussel, Algemeen Rijksarchief 2, 2024.
- Idem. *Inventaris van de archieven van het krijgsauditoraat en de Krijgswaard te velde bij de fractie van het leger die de troepen van de bases van het moederland in Afrika uitmaakt (1951-1962)*. Brussel, Algemeen Rijksarchief 2, 2024.
- Idem. *Inventaris van de archieven van de krijgsauditoraten en de krijgswaarden te velde actief bij het Belgische leger gedurende de mobilisatieperiode, de achttiendaagse veldtocht en in Zuid-Frankrijk tijdens de Tweede Wereldoorlog (1939-1940)*. Brussel, Algemeen Rijksarchief 2, (Verschijnt binnenkort).
- PLISNIER, Flore. *Les juridictions militaires, Jalons de recherche*, 31, Brussel, 2012.
- TALLIER, Pierre-Alain. *Inventaire de la Collection iconographique concernant la Première Guerre mondiale. I : Documents photographiques concernant la Première Guerre mondiale et ses suites, [1887] 1914-1925*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2018.

- TRIGALET, Michel. “*Archives Moscou. Auditorats militaires en campagne de l’Armée d’occupation de Rhénanie et du Détachement belge de la Ruhr– 1918-1929*”, Onuitgegeven plaatsingslijst, 2007.
- VAN ACKERE, Jacques. “Les juridictions militaires belges en territoire occupé”, in *Bulletin de l’Institut de droit comparé*, 1922, Januari – maart, p.169-194.
- VANDEWEYER, Luc. “Rijksarchivaris Etienne Sabbe, gedreven door passies”. In: *Professionals met passie. Belgische archivarissen en bibliothecarissen van vroeger en nu. Akten van het colloquium van 9 december 2016 – extra nummer van Archief- en Bibliotheekwezen van België*, 2018, 104, pp. 115-143.
- VEKEMANS, Charlotte. *De Rijnbezetting door de Belgische troepen. De verhoudingen tussen bezetter en bevolking (1918-1923)*. KULeuven, 2014.
- VERHOEYEN, Etienne. *Spionnen aan de achterdeur: De Duitse Abwehr in België 1936-1945*. Antwerpen-Apeldoorn, 2011.
- VERWAEST, Rik. *Van Den Haag tot Genève: België en het internationale oorlogsrecht (1874-1950)*. Brugge, 2011.

VI. BESCHRIJVINGSBEHEER

Onderstaande inventaris presenteert verschillende archieven die lange tijd op verschillende plaatsen bewaard werden. Het is dan ook logisch dat er reeds andere archivarissen werkten aan de ordening, inventarisering en het beschrijven ervan. De equipe van het RAA waar de archieven van de krijgswaarden te velde na een korte passage in Beveren en het Algemeen Rijksarchief terecht kwamen na de neerlegging door de griffie van het Krijgshof, maakte deze reeksen onder leiding van Rolande Depoortere voor het eerst toegankelijk, dit door middel van summere beschrijvingen.

In 2007 start archivaris Michel Trigalet in datzelfde RAA met de inventarisatie van een deel van onderstaande archieven die (vermoedelijk) tussen mei 2002 en 2007 overgemaakt zijn door het KLM-MRA aan het Rijksarchief (in Anderlecht). Door een overplaatsing in 2008 lukt het Trigalet niet om de inventarisatie volledig af te ronden. In het KLM-MRA werkt wetenschappelijk medewerkster Anne Godfroid aan een proefschrift over de Belgische bezetting van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog, dit op basis van deze en vele andere archieven die daar in 2002 na de terugkeer uit Moskou zijn ondergebracht.

In 2015 maakt een student een eerste inventaris van deze archieven.⁹⁹ Nog een jaar later, in 2016, volgt dan de overbrenging van deze archieven naar het Rijksarchief in het kader van het project JUSINBELGIUM. In het kader daarvan werkten zowel Delphine Lauwers, Ornella Rovetta, student-archivistiek Adrien Van Keirsbulck en rijksarchivaris Luc Vandeweyer aan de identificatie, schoning, herverpakking, beschrijving en inventarisering van sommige van deze stukken en dossiers. Meer algemeen werkte die laatste vele jaren aan de inventarisatie van het amalgaam aan uit Rusland teruggekeerde archieven. In 2022 werd Luc Vandeweyer op rust gesteld.

Tussen midden en eind 2025 werkte rijksarchivaris Jan Naert, die Luc Vandeweyer is opgevolgd, samen met die laatste (als vrijwilliger!) aan de inventarisatie van het Moskou-

⁹⁹ *Fonds Moscou: Justice militaire en Belgique et Justice Militaire auprès de l’Armée d’Occupation de la Ruhr*”, Brussel, 2015 (Auteur onbekend, scriptie gemaakt in het KLM).

archief.¹⁰⁰ De stukken die toebehoren aan het militair gerecht te velde actief in in het bezette Duitsland na de Eerste Wereldoorlog werden in een volgende fase opnieuw geïntegreerd in de oorspronkelijke archiefbestanden waar ze destijds uit geroofd werden. De hieronder toegekende inventarisnummers vervangen de tijdelijke M-nummering van het Moskou-archief (zie concordantietabel hieronder). Eind november 2025 keurden Joachim Derwael (diensthoofd) en Pierre-Alain Tallier (departementshoofd a.i.) de inventaris goed. Enige tijd later volgde de publicatie.

VII. BIJLAGEN

A. LIJST MET GEBRUIKTE AFKORTINGEN

AA	Auswärtiges Amt
ABO	Armée Belge d'Occupation
AG	Auditoraat-generaal
AMSAB-ISG	Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis
ARA(1)	Algemeen Rijksarchief
ARA2	Algemeen Rijksarchief 2 Depot Joseph Cuvelier
BBL	Belgische Bezettingsleger
BS	Belgisch Staatsblad
BW	Besluitwet
CEGESOMA	Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij – Centre d'Etude Guerre et Société
CHDK	Centrum voor Historische Documentatie van het Leger en de Krijgsmacht
DBR	Détachement Belge de la Ruhr
DG-HR	Dienst Notariaat van de Algemene Directie Human Resources
GDPR	General Data Protection Regulation
KA	Krijgsauditoraat
KB	Koninklijk Besluit
KLM-MRA	Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgskunde
KMS	Koninklijke Militaire School
KR	Krijgsraad
MAG MP	Magistrats Militair Personnels
MB	Moniteur Belge
MB	Ministerieel Besluit
MPC	Magistrats Personnels Civils
MSW	Militair Strafwetboek
RAA	Rijksarchief Anderlecht
RN	Russische Nummering
SW	Strafwetboek

¹⁰⁰ NAERT, J. en VANDEWEYER, L. *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West/Osoby*, Brussel, (Verschijnt binnenkort).

ULB	Université Libre de Bruxelles
WHI	War Heritage Institute
WSL	Wetboek van Strafrechtspleging voor het Leger

INVENTARIS

1. **KRIJGSAUDITORAAT BIJ DE KRIJGSRAAD TE VELDE IN HET HOOFDKWARTIER VAN DEN BEVELHEBBER VAN HET BELGISCHE BEZETTINGSLEGER (“ARMÉE BELGE D’OCCUPATION” - ABO)**

a. **Algemeen**

1. Inkomende brieven van voornamelijk het Auditoraat-generaal, het ministerie van Justitie en het ministerie van Defensie.
1921-1922. 1 omslag
Deze brieven zijn afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is: RN. 1722-1-277. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze brieven het nummer “M2602” toegekend gekregen.

b. **Documentatie aanleggen ter verzekering van de dagelijkse werking**

- 2-64. Documentatiedossiers ("P-dossiers").
1920-1929. 16 pakken, 48 omslagen en 3 stukken
Hieronder zijn de oorspronkelijke titels (vertaald naar het Nederlands) overgenomen tussen “”. De ordening zoals hieronder gepresenteerd illustreert de staat/volgorde waarin deze reeks werd teruggevonden. Deze reeks is onvolledig. "P"-dossiers die ontbreken, zijn: P8, P9, P10, P11, P12, P23, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P30, P31, P32, P33, P34, P35, P36, P37, P38, P60, P61, P62, P63 en P76. Deze dossiers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze dossiers de nummers M2603 - M2665 toegekend gekregen.
2. Alfabetische lijst van "P"-dossiers.
1929. 1 stuk
RN. 1722-1-276.
3. Dossier inzake “amnestie en collectieve vrijlating van Duitse gevangenen, veroordeeld door de Krijgsraad, bij het verlaten van de bezettingszone in de lente van 1929 in uitvoering van het akkoord van 5 oktober 1928” (P1).
1929 1 omslag
RN. 1722-1-194 (5598/2).
4. Dossier inzake het “besluit van 27 november 1925 betreffende collectieve strafvermindering voor door de Belgische krijgsraad veroordeelde individuen” (P2).
1925-1926. 1 omslag
RN. 1722-1-195 (5598/3).
5. Dossier inzake het “besluit van 8 november 1926 betreffende collectieve strafvermindering voor door de Belgische krijgsraad veroordeelde individuen” (P3).
1926-1927. 1 omslag
RN. 1722-1-196 (5598/4).

6. Dossier inzake het “besluit van 12 maart 1929 betreffende collectieve strafvermindering en het terugschroeven van de uitgesproken geldboetes in eindfase van de bezetting” (P4).
1929. 1 omslag
RN. 1722-1-370 (5619/1).
7. Dossier inzake “de aanslag te Hochfeld” (P5).
1923-1924. 1 pak
RN. 1722-1-197 (5598/5). Betreft een dossier inzake de dodelijke bomaanslag (30 juni 1923) op de Belgische verlofgangerstrein van Duisburg naar Aken.
8. Stukken met betrekking tot het artikel "La juridiction militaire étrangère en Rhénanie" in Danziger Zeitung (12 augustus 1928) (P6).
1928. 1 omslag
RN. 1722-1-198 (5598/6).
9. Dossier inzake de “Brigade Ehrhardt” (P7).
1921-1922. 1 omslag
RN. 1722-1-199 (5598/7).
10. Dossier inzake de “bevoegdheden en procedures” (P8).
1920-1921. 1 omslag
RN. 1722-1-203 (5598/8). Betreft een dossier inzake de problemen die in de loop der jaren zijn opgedoken inzake de te volgen procedures en bevoegdheden van het militair gerecht op Duitse bodem.
11. Dossier inzake de “bevoegdheid ratione loci van het krijgsauditoraat en de verschillende lokale kantoren” (P14).
1923-1929. 1 omslag
RN. 1722-1-371 (5619/2).
12. Dossier inzake het “bijeenroepen en de samenstelling van officieren voor de Krijgsraad” (P15).
1929. 1 omslag
RN. 1722-1-372 (5619/3).
13. Dossier inzake de “verdediging van militairen die in beschuldiging zijn gesteld” (P16).
1920-1922. 1 omslag
RN. 1722-1-373 (5619/4).
14. Dossier inzake de “verdediging van Duitsers die in beschuldiging zijn gesteld” (P17).
1921-1927. 1 omslag
RN. 1722-1-374 (5619/5).
15. Dossier inzake de “zaak Leo Dekkers en de toepassing van ordonnantie nr. 90” (P18).
1921. 1 omslag
RN. 1722-1-374 (5619/5).
16. Dossier inzake de “verklikking van geweldpleging en andere misdaden door Belgische militairen tegen Duitse burgers” (P19).
1922-1929. 1 omslag
RN. 1722-1-376 (5619/7).
17. Dossier inzake de “arrestatie van Belgische militairen die onregelmatig in Duitsland aanwezig te zijn (desertie)” (P20).
1928-1929. 1 omslag
RN. 1722-1-377 (5619/8).

18. Dossier inzake de “desertie door Belgische militairen in Duitsland” (P21).
1920-1929. 1 omslag
RN. 1722-1-378 (5619/9).
19. Dossier inzake het “recht op gratie” (P22).
1920-1926. 1 omslag
RN. 1722-1-379 (5619/10).
20. Dossier inzake "Kaws – Schwirrat – Engler" - verdachten inzake de
moord op luitenant Graff (P39).
1922-1923. 1 pak
RN. 1722-1-234 (5601).
21. Dossier inzake de “zelfmoord van Laura Keune in een verblijfplaats
van een Belgische officier en de bevoegdheid van het
Krijgsauditoraat” (P40).
1925. 1 omslag
RN. 1722-1-242 (5602/4).
22. Dossier inzake de verbinding met de “Hoge Intergeallieerde
Commissie van het Rijnland” (HICR) (“Haute Commission Interalliée
des Territoires Rhénans”) (HCITR) (P41).
1920-1924. 1 omslag
RN. 1722-1-242 (5602/4).
23. Dossier inzake de “internering en strafuitvoering” (P42).
1920-1925. 1 pak
RN. 1722-1-235 (5601).
24. Dossier inzake de “lokalen, gebouwen en inboedel gebruikt door het
krijgsauditoraat en de Krijgsraad” (P43).
1922-1925. 1 pak
RN. 1722-1-236 (5601).
25. Dossier inzake “Lorbeer, von Keller en consoorten” (P44).
1923. 1 omslag
RN. 1722-1-237 (5601). Betreft personen beschuldigd van terrorisme: sabotage van
spoorweginfrastructuur in de Belgische bezettingszone.
26. Dossier inzake de “arrestatie van de Duitse magistraat Mantell, A.
omwille van inbreuken op de grenstolrechten” (P45).
1923-1924. 1 omslag
RN. 1722-1-238 (5601).
27. Dossier inzake de “verborgen gebleven misdaden begaan door
Belgische militairen jegens Duitse burgers” (P46).
1922-1923. 1 omslag
RN. 1722-1-239 (5602/1).
28. Dossier inzake de inlichtingen betreffende “pangermanistische,
communistische en revolutionaire agitatoren” en hun propaganda
tegen orde en rust in bezet gebied en de invloed daarvan op de troepen
(P47).
1920-1925. 1 omslag
RN. 1722-1-240 (5602/2).
29. Dossier inzake de “organisatie en ontruiming van het bezette gebied”
(P48).
1925-1929. 1 pak
RN. 1722-1-241 (5602/3).

30. Dossier inzake de separatistische beweging ("Mouvement Rhénan") die het Rijnland wil losmaken van de Duitse staat (P49).
1923. 1 omslag
RN. 1722-1-243 (5602/5).
31. Dossier inzake de accidentele "dood door een Belgische militair van de Duitse onderdaan Meinken op 7 mei 1919" (P50).
1919-1920. 1 omslag
RN. 1722-1-244 (5602/5).
32. Dossier inzake het optreden van "Neuss", inspecteur en afgevaardigde van het Rode Kruis in de regio Aken, en zijn vraag om Duitse gevangenen te mogen bezoeken (P51).
1923. 1 omslag
RN. 1722-1-245 (5606/1).
33. Dossier inzake de meldingen van "vervolging ingesteld naar militairen door burgerlijke rechtbanken" (P52).
1921-1922. 1 omslag
RN. 1722-1-246 (5606/2).
34. Dossier inzake de "organisatie van het Belgische rechtssysteem op Duitse bodem" (P53).
1922-1925. 1 pak
RN. 1722-1-282 (5606/5).
35. Dossier inzake de "burgerlijke partijstelling" (P54).
1920-1927. 1 pak
RN. 1722-1-282 (5606/6).
36. Dossier inzake de "wettelijke reikwijdte van huiszoekingen op private gronden en gebouwen" (P55).
1923-1925. 1 omslag
RN. 1722-1-283 (5606/7).
37. Dossier inzake het "personeel in dienst van het militair gerecht op Duitse bodem" (P56).
1923-1926. 1 omslag
RN. 1722-1-284 (5606/8).
38. Dossier inzake het "verlies van militaire graad" (P57).
1925. 1 omslag
RN. 1722-1-285 (5606/3).
39. Dossier inzake de inzet, bewaring en vernietiging van "overtuigingsstukken" (P58).
1921-1932. 1 pak
RN. 1722-1-285 (5606/9).
40. Dossier inzake de "organisatie van de Belgische politie en gendarmerie en hun bevoegdheden inzake het opsporen van misdadigers op Duitse bodem" (P59).
1923-1925. 1 omslag
RN. 1722-1-281 (5606/4).
41. Dossier inzake "weerspanningen en dienstweigeraars en de genadewet van 19 januari 1929" (P64).
1929. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/1).

42. Dossier inzake de “strafuitvoering en innen van boetes” (P65).
1919-1928. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/1).
43. Dossier inzake “rechtszaken betreffende erkenning van het
vaderschap” (P66).
1921-1925. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/1).
44. Dossier inzake “mutaties en afbouw van het personeelsbestand” (P67).
1927. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/1).
45. Dossier inzake de “aanpak van daders na de weigering om een bevel
op te volgen” (P68).
1927. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/2).
46. Dossier inzake de “opvolging van de Duitse verkeersregels in het
bezette gebied door leden van de bezettingsmacht” (P69).
1921-1925. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/2).
47. Dossier inzake “Reinhardt en consoorten en het onderzoek naar de
moordenaars van luitenant Graff” (P70).
1922-1926. 1 pak
RN. 185-14a-7044 (5473/2).
48. Dossier inzake het “ter beschikking stellen van verdachten van een
andere strijdmacht dan de Belgische in het door de geallieerden
bezette Rijnland” (P71).
1921-1924. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/2).
49. Dossier inzake “Art. 92 van het Wetboek van Strafrechtspleging voor
het Leger van 15 juni 1899 en de uitwisseling van gegevens”
betreffende beschuldigde Duitsers en Belgische militairen tussen de
Militaire Veiligheidsdienst, het krijgsauditoraat, de Commissie te
Koblenz, enz (P72).
1920-1927. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/2).
50. Dossier inzake “Riebke en consoorten en het onderzoek naar de
daders van de moord op luitenant Graff” (P73).
1922. 1 pak
RN. 185-14a-7044 (5473/3).
51. Dossier inzake “Schmitz Franz en het onderzoek naar de daders van
de moord op luitenant Graff” (P74).
1922 1 pak
RN. 185-14a-7044 (5473/3).
52. Dossier inzake “spionage activiteiten en de inlichtingendienst van de
bezettingsstroepen” (P75).
1921-1925. 1 omslag
RN. 185-14a-7044 (5473/3).
53. Dossier inzake de “jurist Claus Springsfeld, betrokken bij de "affaire
Stettin"” (P77).
1922-1923. 1 omslag
RN. 1722-1-245 (5602/7).

54. Dossier inzake de “Belgische militairen gedood te Oberkassel op 31 augustus 1922” (P78).
1922-1923. 1 pak
RN. 1722-1-245 (5602/7). Zie ook dossier “DOC 25/9” in het archief van het Auditoraat-generaal). Dat bevat nog een dossier inzake deze moorden. Het dossier is ooit in Duitse handen gevallen, maar werd achtergelaten in de kelders van de Koninklijke Militaire School (KMS). Het dossier werd (zeer waarschijnlijk) door de diensten van Knorr gevonden in de lokalen van het Auditoraat-generaal in Brussel, in de Miniemenstraat.
55. Dossier inzake de “agenten van de Militaire Veiligheidsdienst die het gerechtelijk onderzoek voeren in opdracht van het krijgsauditoraat” (P79).
1922-1926. 1 pak
RN. 1722-1-248 (5602/10).
56. Dossier inzake de “activiteiten en organisatie van de "Technische Nothilfe" in de Belgische bezettingszone” (P80).
1921-1922. 1 omslag
RN. 1722-1-246 (5602/8).
57. Dossier inzake de “getuigenissen door Belgische militairen voor Duitse rechtbanken” (P81).
1922-1929. 1 omslag
RN. 1722-1-249 (5602/11).
58. Dossier inzake het “Verdrag van Locarno” van 16 oktober 1925 (P82).
1925-1929. 1 pak
RN. 1722-1-250 (5602/12).
59. Dossier inzake de “politierichtbanken in de Belgische bezettingszone” (P83).
1921-1928. 1 omslag
RN. 1722-1-251 (5602/13).
60. Dossier inzake de “verkoop van niet langer gebruikte uniformstukken en uitrusting aan burgers” (P84).
1927. 1 omslag
RN. 1722-1-252 (5602/13).
61. Dossier inzake het gebruik van “celwagens” (P85).
1920-1928. 1 omslag
RN. 1722-1-253 (5602/14).
62. Dossier inzake “Von Korff, Polizeipräsident te Aken en het aanmoedigen over te gaan tot desertie van Franse militairen” (P86).
1922. 1 omslag
RN. 1722-1-254 (5603).
63. Dossier inzake de “overbrenging van de hoge ambtenaar von Lüninck (ex-Landrat Neuss) naar de gevangenis om te hebben geweigerd bevelen van de bezettingsmacht op te volgen” (P87).
1921-1922. 1 omslag
RN. 1722-1-255 (5603).
64. Dossier inzake de “overzichtstabellen van sommen gestort door leden van het militair gerecht bij de "Caisse de l'Etat pour les ayants-droit aux soins médicaux de l'Armée"" (P88).
1921-1929. 1 pak
RN. 1722-1-256 (5603).

65. Dossier inzake de redactie en opmaak van de rapporten bij de vonnissen.
1920. 1 omslag
Dit dossier is afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is onbekend. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2666" toegekend gekregen.
66. Dossier inzake de ontmanteling van de vesting Mainz opgesteld door de
"Commission Militaire Interalliée de contrôle en Allemagne".
1922. 1 pak
Dit dossier is afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14-2082. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2667" toegekend gekregen. Bevat tal van gedetailleerde plannen en kaarten.
67. Numerieke lijst van "R"-dossiers.
1926. 1 stuk
Deze lijst is afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-276. In de online toegang op het Moskou-archief heeft deze lijst het nummer "M2668" toegekend gekregen. De "R"-dossiers zelf zijn niet bewaard.
68. Repertorium van de ordonnanties afgekondigd door de "Hoge Intergeallieerde
Commissie van het Rijnland" (HICR) ("Haute Commission Interalliée des
Territoires Rhénans") (HCITR).
s.d. 1 stuk
Dit repertorium is afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-213. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit repertorium het nummer "M2669" toegekend gekregen.
69. Alfabetisch repertorium van de besluiten genomen door de Legerleiding tijdens de
bezetting van de Ruhr.
s.d. 1 stuk
Dit repertorium is afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-275. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit repertorium het nummer "M2670" toegekend gekregen.

c. Opsporing en kwalificering van misdrijven en dagvaarding

- 70-81. Notitieregisters.
1919-1929. 12 delen
70. 1919-1920 (nrs. 1-1997 en 1-1491).
71. 1920-1921 (nrs. 1492-4577 en 1-1797).
72. 1921 (nrs. 1798-7426 pare nummers).
73. 1921-1922 (nrs. 7427-12311 onpare nummers en 1-1003 onpare nummers).
74. 1922-1923 (nrs. 2-8364 pare nummers en 10-2440 pare nummers).
75. 1922-1923 (nrs. 1005-8365 onpare nummers en 1-3695 onpare nummers).
76. 1923-1924 (nrs. 3697-11731 onpare nummers en 1-771 onpare nummers).
77. 1923 (nrs. 2442-10366 pare nummers).
78. 1923-1924 (nrs. 10368-11732 pare nummers en 2-6476 pare nummers).
79. 1924-1926 (nrs. 773-6999 onpare nummers; 1-655 onpare nummers; 1M - 397M; en 1M-247M).
Afkorting "M" staat voor "affaires juridiction ordinaire militaires".

80. 1924-1929 (nrs. 6478-7000 pare nummers; 2-652 pare nummers; 1C-1702C; 1C-1016C; 1C-959C; 1C-776C; en 1C-einde.
Afkorting "C" staat voor "?").
81. 1927-1929 (nrs. 1-147 (7-5354) onpare nummers).

d. Strafuitvoering

- 82-93. Opsluitingsregisters.
1919-1924. 12 delen
82. 2 oktober 1919-25 mei 1920 (nrs. 1-618).
83. 27 mei 1920-16 december 1920 (nrs. 619-1209).
84. 16 december 1920-9 mei 1922 (nrs. 1210-2879).
85. 11 mei 1922-21 april 1923 (nrs. 2880-4169).
86. 21 april 1923-11 september 1923 (nrs. 4170-5388).
87. 11 september 1923-27 februari 1924 (nrs. 5389-7913 onpare nummers).
88. 13 september 1923-21 februari 1924 (nrs. 5390-7650 pare nummers).
89. 26 februari 1924-28 mei 1924 (nrs. 7652-9154 pare nummers).
90. 8 maart 1924-7 juni 1924 (nrs. 7915-9389 onpare nummers).
91. 31 mei 1924-30 december 1924 (nrs. 9156-10608 pare nummers).
92. 12 juni 1924-18 december 1924 (nrs. 9391-10589 onpare nummers).
93. 1925-1929 (nrs. 1-1212).
- 94-95. Uittreksels van vonnissen van het "Tribunal de simple police de Crefeld (10.I)".
1918-1919. 2 omslagen.
Deze uittreksels zijn afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14-3798 (1519) en RN. 185-14-3798 (1544). In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit repertorium de nummers "M2671 en M2672" toegekend gekregen.
94. December 1918.
RN. 185-14-3798 (1519).
95. Januari 1919.
RN. 185-14-3798 (1544).
- 96-108. Overzichtstabellen met recettes en uitgaven bijgehouden door de Ontvanger van Boetes ("Receveur des Amendes") betaald na vonnissen of arresten geveld door de Politie rechtbank, de Krijgsraad of het Beroepshof.
1921-1925. 13 delen
Hoort eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen), maar is vermoedelijk nooit overgedragen door het krijgsauditoraat. Deze overzichtstabellen zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze overzichtstabellen de nummers "M2673" tot en met "M2685" toegekend gekregen.
96. 1e trimester 1921.
RN. 1722-1-303 (5608/6).
97. 2e trimester 1921.
RN. 1722-1-304 (5608/7).
98. 2e trimester 1922.
RN. 1722-1-296 (5607/7).
99. 3e trimester 1922.
RN. 1722-1-297 (5607/8).
100. 4e trimester 1922.
RN. 1722-1-298 (5608/1).

101. 1e trimester 1923.
RN. 1722-1-299 (5608/2).
102. 2e trimester 1923.
RN. 1722-1-300 (5608/3).
103. 3e trimester 1923.
RN. 1722-1-301 (5608/4).
104. 4e trimester 1923.
RN. 1722-1-302 (5608/5).
105. 1e trimester 1925.
RN. 1722-1-292 (5607/3).
106. 2e trimester 1925.
RN. 1722-1-293 (5607/4).
107. 3e trimester 1925.
RN. 1722-1-305 (5609/1).
108. 4e trimester 1925.
RN. 1722-1-306 (5609/2).
- 109-113. Leggers van geldboeten en andere geldelijke veroordelingen uitgesproken door de Politierechtbank van Krefeld.
1923-1925. 5 delen
Hooft eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen), maar is vermoedelijk nooit overgedragen door het krijgsauditoraat aan de bevoegde dienst: "Bureau de Liège - Direction des Amendes à Aix-la-Chapelle". Deze leggers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze leggers de nummers "M2686" tot en met "M2690" toegekend gekregen.
109. 25 maart 1921-17 maart 1922.
RN. 185-14/2-2057.
110. 17 maart 1922-28 maart 1923.
RN. 185-14A-3493A.
111. 28 maart 1923-4 januari 1924.
RN. 185-14A-3610.
112. 4 januari 1924-23 oktober 1924.
RN. 185-14A-2929.
113. 23 oktober 1924-4 mei 1925.
RN. 185-14A-2930.
- 114-115. Leggers van geldboeten en andere geldelijke veroordelingen uitgesproken door de Politierechtbank bij het bruggenhoofd van "Duisburg-Ruhrort".
1922-1923. 2 delen
Hooft eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen), maar is vermoedelijk nooit overgedragen door het krijgsauditoraat aan de bevoegde dienst: "Bureau de Liège - Direction des Amendes à Aix-la-Chapelle". Deze leggers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze leggers de nummers "M2691" tot en met "M2692" toegekend gekregen.
114. 16 februari 1922-21 november 1922.
RN. 185-14A-2931.
115. 21 november 1922-9 oktober 1923.
RN. 185-14A-2927.
116. Leggers van geldboeten en andere geldelijke veroordelingen uitgesproken door de Politierechtbank van Aken.
24 november 1924 - 19 mei 1925. 1 deel
Hooft eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen),

maar is vermoedelijk nooit overgedragen door het krijgsauditoraat aan de bevoegde dienst: "Bureau de Liège - Direction des Amendes à Aix-la-Chapelle". Deze leggers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummers dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14A-2928. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze leggers het nummer "M2693" toegekend gekregen.

- 117-119. Leggers van geldboeten en andere geldelijke veroordelingen uitgesproken door de Krijgsraad.
1920-1924. 3 delen
Hoort eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen), maar is vermoedelijk nooit overgedragen door Krijgsauditoraat aan de bevoegde dienst: "Bureau de Liège - Direction des Amendes à Aix-la-Chapelle". Deze leggers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze leggers de nummers "M2694" tot en met "M2696" toegekend gekregen.
117. 1 juli 1920-28 december 1921.
RN. 185-14A-2931.
118. 22 december 1921-12 juli 1923.
RN. 185-14A-7203.
119. 31 januari 1924 - 6 juni 1924.
RN. 185-14A-3666.
- 120-123. Dagboeken der al dan niet aan beheerskosten onderworpen ontvangsten voor order.
1923-1926. 4 delen
Hoort eigenlijk thuis in de archieven van het ministerie van Financiën (Registratie en domeinen), maar is vermoedelijk nooit overgedragen door Krijgsauditoraat aan de bevoegde dienst: "Bureau de Liège - Direction des Amendes à Aix-la-Chapelle". Deze dagboeken zijn afkomstig uit het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze dagboeken de nummers "M2697" tot en met "M2700" toegekend gekregen.
120. 7 juni 1923 - 15 september 1923.
RN. Onbekend.
121. 15 september 1923 - 18 december 1923.
RN. 185-14A-2925.
122. 18 december 1923 - 10 april 1924.
RN. 185-14A-2926.
123. 29 oktober 1925 - 24 september 1926.
RN. Onbekend.
- 124-128. Dossiers inzake de voorstellen door de Ontvanger van Boetes ("Receveur des Amendes") voor het verder opvolgen van strafuitvoering ten aanzien van veroordeelde personen.
1921-1926. 3 pakken en 2 omslagen
Deze dossiers horen eigenlijk thuis in de archieven van het "Bureau des Amendes" van het Belgische bezettingsleger (ABO) en de "Receveur des Amendes et frais de Justice de l'A.B.O.". Vermoedelijk werd er in Duitsland of Rusland verkeerdelijk vanuit gegaan dat de archiefvormer het krijgsauditoraat was - gezien de bevoegdheid van de strafuitvoering. Deze dossiers zijn afkomstig uit het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14A-281. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze dagboeken de nummers "M2701" tot en met "M2705" toegekend gekregen.
124. Politierechtbank bij de 8e infanteriedivisie te Aken.
1921-1926. 1 pak
125. Politierechtbank te Krefeld.
1924-1926. 1 pak

126. Politierechtbank te Duisburg/Sterkrade.
1921-1925. 1 omslag
127. Krijgsraad te Aken.
1921-1926. 1 pak
128. Beroepshof te Aken.
1921-1926. 1 omslag
129. Overzicht van de inkomsten en uitgaven gedaan door de Ontvanger van Boetes tijdens het eerste trimester van 1922 bij het krijgsauditoraat en de krijgsraad te velde bij het Belgische bezettingsleger te Duitsland.
1922. 1 omslag
Dit overzicht van de inkomsten en uitgaven maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-295 (5607/6). In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit overzicht het nummer "M2706" toegekend gekregen.
130. Dossier inzake de boekhouding van het krijgsauditoraat tijdens het eerste trimester van 1925.
1925. 1 omslag
Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-291. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2707" toegekend gekregen.
- 131-135. Brieven van de griffiers bij de rechtscollages te velde bij het Belgische bezettingsleger aan de Ontvanger van Boetes betreffende de uittreksels van vonnissen en arresten en de te betalen boetes.
1921-1927. 3 pakken en 2 omslagen
Deze brieven maken deel uit van het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze dossiers de nummers "M2708" tot en met "M2712" toegekend gekregen.
131. 1921. 1 pak
RN. 1722-1-294 (5607/5).
132. 1923. 1 pak
RN. 185-14-5704 (2429).
133. 1925. 1 pak
RN. 185-14-292.
134. 1926. 1 omslag
RN. 185-14-3064.
135. 1927. 1 omslag
RN. 185-14-4709.
- 136-191. Dossiers inzake bij verstek veroordeelde en voortvluchtige Duitsers waarvoor de Krijgsauditeur een arrestatiebevel heeft afgeleverd.
1920-1929. 56 omslagen
Deze dossiers maken deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14-7227 (3283). In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze dossiers de nummers "M2713" tot en met "M2768" toegekend gekregen.
136. Büderath, P. (E. 1059).
1921-1922.
137. Schurmann, J. (E.1856).
1921-1922.
138. Felgenträger, p. (E. 2197).
1921-1924.

139. Wenzel, M. (E. 3499).
1922.
140. Haussmann, W. (E. 3628).
1923.
141. Rubbel, G. (E. 6179).
1923.
142. Levy, W. (E. 6275).
1923.
143. Vanderstraeten, J. (E. 9599).
1924.
144. Lingens, P. (E. 51/25).
1925.
145. Wolf, J. (E. 64/25).
1925.
146. Jacobs, G. (E.65/25).
1925.
147. Lersch, J. (E.103/25).
1925.
148. Ebbinghaus (E.181/1925).
1925.
149. Horn, H. (E.303/1925).
1925.
150. Kappertz, H. (E. 428/1925).
1925.
151. Ellmann, K. (E. 466/1925).
1925.
152. Jansen, A. (E. 470/1925).
1925.
153. Schaap, A. (E. 480/1925).
1925.
154. Haas, A. (E. 535/1926).
1926.
155. Kupzinsky, G. (E. 564/1926).
1926.
156. Kotzknecht, A. (E. 720/1926).
1926.
157. Krüger, O. (E. 724/1927).
1927.
158. Kuhna, W. (E. 741/1927).
1927.
159. Bruck, K. (E. 787/1927).
1927.
160. Gilles, J. (E. 817/1927).
1927.
161. Seebach, K. (E. 838/1927).
1927.
162. Stubach, S. (E. 849/1927).
1927.

163. Dinard, H.E. (E. 852/1927).
1927.
164. Legras, B. (E. 853/1927).
1927.
165. Vidal, V. (E. 854/1927).
1927.
166. Weschke, O. (E. 858/1927).
1927.
167. Hist, K. (E. 866/1927).
1927.
168. Althoff, E. (E. 867/1927).
1927.
169. Saxarra, E. (E. 900/1927).
1927.
170. Esser, W. (E. 907/1928).
1928.
171. Schmitz, H. (E. 917/1928).
1928.
172. Brüll, A. (E. 921/1928).
1928.
173. Gehlen, A. (E. 933/1928).
1928.
174. Rudek, A. (E. 964/1928).
1928.
175. Hietkamp, F. (E. 969/1928).
1928.
176. Wenzkat, F. (E. 973/1928).
1928.
177. Sabottka, P. (E. 974/1928).
1928.
178. Sareika, E. (E. 975/1928).
1928.
179. Kox, H. (E. 977/1928).
1928.
180. Fischer, P. (E. 997/1928).
1928.
181. Frischmann, M. (E. 1007/1928).
1928.
182. Leger, T. (E. 1015/1928).
1928.
183. Mehlkopf, H. (E. 1016/1928).
1928.
184. Klüner, J. (E. 1026/1928).
1928.
185. Golden, P. (E. 1029/1928).
1928.
186. Lemaire, E. (E. 1030/1928).
1928.

- 187. Breues, H. (E. 1036-1039/1928).
1928.
- 188. Klein, H. (E. 1072/1928).
1928.
- 189. Dickmann, M. (E. 1173/1929).
1929.
- 190. Farm, T. (E. 1183/1929).
1929.
- 191. Erlandson, B. (E. 1184/1929).
1929.

**2. KRIJGSRAAD TE VELDE IN HET HOOFDKWARTIER VAN DEN BEVELHEBBER
VAN HET BELGISCHE BEZETTINGSLEGER (“ARMÉE BELGE
D’OCCUPATION” - ABO)**

a. Stukken betreffende de rechtspleging

- 192-232. Minuten van vonnissen.
1919-1929. 41 delen
Drie registers ontbreken (1 juli 1921 - 12 september 1921; 6 juni 1924 - 9 juli 1924 en 1 januari 1925 - 17 juni 1925). Deze registers maken deel uit van het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze registers de nummers “M2769” tot en met “M2809” toegekend gekregen.
- 192. 11 september 1919-7 november 1919 (Nrs. 1-151).
RN. 184-14-6407.
 - 193. 7 november 1919-29 december 1919 (Nrs. 152-318).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief.
 - 194. 14 januari 1920-1 april 1920 (Nrs. 1-205).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief
 - 195. 6 april 1920-15 juni 1920 (nrs. 206-501).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief
 - 196. 18 juni 1920-25 september 1920 (nrs. 502-693).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief
 - 197. 28 september 1920-25 november 1920 (nrs. 694-875).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief
 - 198. 27 november 1920-18 december 1920 (Nrs. 876-1004).
RN. 185-14-7111.
 - 199. 6 januari 1921-26 februari 1921 (Nrs. 1-206).
RN. 185-14-6974.
 - 200. 1 maart 1921-28 april 1921 (Nrs. 207 - 400).
RN. 185-14-5140.
 - 201. 30 april 1921-30 juni 1921 (Nrs. 401-601).
RN. 185-14-6892.
 - 202. 13 september 1921-12 november 1921 (Nrs. 796 - 955).
RN. 184-14-7114.
 - 203. 17 november 1921-31 december 1921 (Nrs. 956 - 1113).
RN. 185-14-6064.

204. 3 januari 1922-16 maart 1922 (Nrs. 1-201).
RN. 185-14-7042.
205. 18 maart 1922-13 juni 1922 (Nrs. 202-403).
RN. 185-14-5242.
206. 17 juni 1922-22 september 1922 (Nrs. 404-590).
RN. 184-14-7064.
207. 16 september 1922-30 december 1922 (Nrs. 591-773).
RN. 184-14-7030.
208. 4 januari 1923-8 maart 1923 (Nrs. 1-205).
Dit register is tijdens WOII geroofd door de Duitse bezetter. Het Bundesarchiv in
Koblenz heeft het register in 1996 terug bezorgd aan het Rijksarchief.
209. 9 maart 1923-9 mei 1923 (Nrs. 206-401).
RN. 184-14-5162.
210. 11 mei 1923-21 juni 1923 (Nrs. 402-609).
RN. 1722-1-309.
211. 22 juni 1923-19 juli 1923 (Nrs. 610-807).
RN. 185-14-7111.
212. 24 juli 1923-28 augustus 1923 (Nrs. 808-1008).
RN. Onbekend.
213. 29 augustus 1923-6 oktober 1923 (Nrs. 1009-1198).
RN. 185-14-7042.
214. 9 oktober 1923-25 oktober 1923 (Nrs. 1199-1400).
RN. 185-14A-227.
215. 26 oktober 1923-17 november 1923 (Nrs. 1401-1605).
RN. 185-14-5486.
216. 19 november 1923-5 december 1923 (Nrs. 1606-1835).
RN. 185-14-5958.
217. 6 december 1923-29 december 1923 (Nrs. 1836-2058).
RN. 185-14-7114.
218. 3 januari 1924-17 januari 1924 (Nrs. 1-209).
RN. 185-14-5945.
219. 18 januari 1924-7 februari 1924 (Nrs. 210-409).
RN. 185-14-5945.
220. 9 februari 1924-7 maart 1924 (Nrs. 410-600).
RN. 185-14-5401.
221. 8 maart 1924-26 maart 1924 (Nrs. 601-810).
RN. 185-14-6973.
222. 27 maart 1924-15 april 1924 (Nrs. 811-1012).
RN. 1722-1-307.
223. 16 april 1924-10 mei 1924 (Nrs. 1013-1203).
RN. Onbekend.
224. 13 mei 1924-5 juni 1924 (Nrs. 1204-1398).
RN. 185-14-5838.
225. 10 juli 1924-19 augustus 1924 (Nrs. 1567-1757).
RN. 185-14-308.
226. 21 augustus 1924-30 september 1924 (Nrs. 1758-1941).
RN. 185-14-5299.
227. 1 oktober 1924-30 november 1924 (Nrs. 1942-2115).
RN. 185-14-6862.
228. 18 juni 1925-29 december 1925 (Nrs. 200-391).
RN. 1722-1-310.
229. 5 januari 1926-23 december 1926 (Nrs. 1-182).
RN. 185-14-7063.

230. 13 januari 1927-26 december 1927 (Nrs. 1-178).
RN. 185-14-7063.
231. 3 januari 1928-21 december 1928 (Nrs. 1-186).
RN. 185-14-5473.
232. 11 januari 1929-22 november 1929 (Nrs. 1-83).
RN. Onbekend.
233. Dossier inzake het vonnis geveld in de zaak Buderath, P. (30 oktober 1920).
1920. 1 omslag
Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-289 (5606). In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2810" toegekend gekregen.
- b. Griffie**
234. Dossier inzake de registratie van de betaling van door de Politierechtbank,
Krijgsraad of Beroepshof opgelegde boetes.
1921-1923. 1 omslag
Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14-6601. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2811" toegekend gekregen.
- 3. KRIJGSAUDITORAAT BIJ DE KRIJGSRAAD TE VELDE IN HET
HOOFDKWARTIER VAN DEN BEVELHEBBER DER BELGISCHE TROEPEN VAN
HET DETACHEMENT VAN DE ROER ("QUARTIER GÉNÉRAL DU
COMMANDANT DES TROUPES BELGES DU DÉTACHEMENT DE LA RUHR" -
DBR)**
- a. Algemeen**
235. Dossier inzake de ingekomen dagrapporten van de Militaire Veiligheid bij het
Belgische detachement, toegewezen aan de bezettingstroepen van de Ruhr, meer
bepaald betreffende de berichtgeving in de Duitse pers van februari tot en met juli
1923. 1 pak
1923.
Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 12-3-29 en 28. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2812" toegekend gekregen.
- b. Opsporing en kwalificering van misdrijven en dagvaarding**
236. Dossier inzake de zonder gevolg geklasseerde zaak Haaskarl, E., Strick, J. e.a.
(Not. 313/1924). 1 pak
1924-1925.
RN. Onbekend. Betreft het dossier inzake de buitenvervolgung gestelde zaak naar de verdachten van de aanslag op de brug te Hochfeld op 30 juni 1923. Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is onbekend. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2813" toegekend gekregen.
- 237-239. Notitieregisters. 3 delen
1921-.
237. 15 januari 1923-4 juni 1923 (nrs. 1-664).
Dit register heeft een dubbel gebruik en bevat ook het notitieregister van het
krijgsauditoraat bij het Belgische bezettingsleger bij het Hoofdkwartier van de 11de
Legerdivisie van 19 mei 1921-23 juni 1921 (nrs. 1-53).

238. 15 januari 1923-26 december 1923 en 3 januari 1924-5 september 1924 (Nrs. 1-2685, 1-3619).
De eerste 664 notitienummers overlappen met inv. nr. 237.
239. 5 september 1924-31 december 1924 en 2 januari 1925-19 augustus 1925 (Nrs. 3620-4173 en 1-648).

c. Organisatie van de rechtspleging

240. Processen-verbaal van de aanwijzing van leden van de Krijgsraad te velde bij het Detachement Belge de la Ruhr (februari 1923-augustus 1925).
1923-1925. 1 omslag
Deze processen-verbaal maken deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 1722-1-278. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze processen-verbaal het nummer "M2814" toegekend gekregen.

d. Strafvuivering

241. Dossier inzake de voorstellen door de Ontvanger van Boetes ("Receveur des Amendes") voor het verder opvolgen van strafuitvoering ten aanzien van personen veroordeeld door de Krijgsraad.
1923-1925. 1 omslag
Behoort eigenlijk thuis bij het "Bureau des Amendes" van het Belgische bezettingsleger (ABO) en de "Receveur des Amendes et frais de Justice de l'A.B.O.". Vermoedelijk werd er in Duitsland of Rusland verkeerdelijk vanuit gegaan dat de archiefvormer het krijgsauditoraat was - gezien de bevoegdheid van de strafuitvoering. Dit dossier maakt deel uit van het Moskou-archief. Het Russische nummer dat hieraan toegekend is, is RN. 185-14-281. In de online toegang op het Moskou-archief heeft dit dossier het nummer "M2815" toegekend gekregen.

4. KRIJGSRAAD TE VELDE IN HET HOOFDKWARTIER VAN DEN BEVELHEBBER DER BELGISCHE TROEPEN VAN HET DETACHEMENT VAN DE ROER ("QUARTIER GÉNÉRAL DU COMMANDANT DES TROUPES BELGES DU DÉTACHEMENT DE LA RUHR" - DBR).

a. Stukken betreffende de rechtspleging

- 242-245. Minuten van vonnissen.
1923-1925. 4 delen
Deze registers maken deel uit van het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze registers de nummers "M2816" tot en met "M2819" toegekend gekregen.
242. 14 februari 1923-31 juli 1923 (Nrs. 1-214).
RN. 185-14-7064.
243. 10 augustus 1923-29 januari 1924 (Nrs. 215-22/1924).
RN. 185-14-6166.
244. 15 februari 1924-30 mei 1924 (Nrs. 23-155).
RN. Onbekend.
245. 14 oktober 1924-18 augustus 1925 (Nrs. 328-95/25).
RN. 12-3-11.
246. Vonnisregister (14 februari 1923-18 augustus 1925).
1923-1925. 1 deel
- 247-265. Dossiers inzake gevonniste zaken.
1923-1925. 19 omslagen
Deze dossiers maken deel uit van het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan

toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze registers de nummers "M2820" tot en met "M2838" toegekend gekregen.

247. Schmitt, H. (24 augustus 1923).
RN. 1722-1-286 (5606/10). Beticht van fraude.
248. Frohlich, A. (19 december 1923).
RN. 1722-1-286 (5606/10). Beticht van fraude.
249. Stollenwerk, W. en Partyka, B. (15 januari 1924).
RN. 1722-1-189. Beticht van fraude.
250. Zahn, S. (4 maart 1924).
RN. 1722-1-286 (5606/10). Beticht van diefstal van militair materiaal.
251. Wolsky, A. (4 maart 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van diefstal.
252. Vanbesien, Kolber, Sagaert en Schoone (21 maart 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van diefstal.
253. Schroers, H. (29 maart 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van diefstal.
254. Lukas, Lenbarts en Riedecke (29 maart 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van fraude.
255. Bäcker, H. (6 mei 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van slagen en verwondingen.
256. Bethge, Schwerzinski en Wick (20 mei 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van fraude.
257. Aldick, Jochem, Dertwinkel, Klein, Grope en consoorten (17 juni 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van diefstal.
258. Fliegen, H. (8 juli 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van verboden wapendracht.
259. Frericks, Bongartz, Mommertz en Stein (8 juli 1924).
RN. 1722-1-287 (5606/11). Beticht van diefstal.
260. Zack, Rossa, Rosshalm en Lischewski (8 juli 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van diefstal.
261. Vogelsang, M. (29 juli 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van diefstal.
262. Schulte, H. (21 november 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van identiteitsfraude.
263. Arbeiter, Rohling, Kluschamper, Gustavel en consoorten (23 december 1924).
RN. 1722-1-288 (5606/12). Beticht van inbreuken tegen "arrêté spécial 8579 relatif au transfert des prisonniers".
264. Hartung, B. en Grünberg, M. (28 december 1924).
RN. 1722-1-290 (5607/1). Beticht van diefstal.
265. Ahmane, M. (24 april 1925).
RN. 1722-1-290 (5607/1). Beticht van slagen en verwondingen.

b. Griffie

266. Vonnisregister (14 februari 1923-21 maart 1924).
1923-1924.
Betreft het exemplaar van de griffie.

1 deel

5. BEROEPSHOF VAN DE VIERDE BEZETTINGSZONE (“TRIBUNAL D'APPEL DE LA 4ÈME ZONE”).

a. Stukken betreffende de rechtspleging

267. Notitieregister (nrs. 1-269 (1919), 1-177 (1920), 1-144 (1921), 1-140 (1922), 1-179 (1923), 1-335 (1924), 1-38 (1925), 1-25 (1926), 1-17 (1927), 1-17 (1928) en 1-4 (1929)).
1919-1929. 1 deel
Het gaat hier niet om een klassiek notitieregister. De zaken die het Beroepshof behandelde hebben een eigen notitienummer gekregen. Dat staat ook steeds op de minuten van de arresten vermeld (die ook een arrestnummer en nummer van het zittingsblad toegekend hebben gekregen). Dit notitieregister vermeldt ook steeds de datum van de uitspraak/het arrest.
268. Dossier inzake het arrest geveld in de zaak Franz Steinhauer (1928/7)
1928. 1 omslag
- 269-274. Minuten van arresten.
1920-1929. 6 delen
RN. In deze reeks ontbreken twee delen: de arresten van het jaar 1919 en het jaar 1921. Deze registers maken deel uit van het Moskou-archief. De Russische nummers die hieraan toegekend zijn, worden hieronder vermeld. In de online toegang op het Moskou-archief hebben deze registers de nummers “M2839” tot en met “M2844” toegekend gekregen.
269. 7 januari 1920-22 december 1920 (Nrs. 1-225).
RN. 185-14-6166.
270. 18 januari 1922-30 december 1922 (Nrs. 1-130).
RN. 185-14-4702.
271. 3 januari 1923-19 december 1923 (Nrs. 1-168).
RN. 185-14-5150.
272. 9 januari 1924-26 maart 1924 (Nrs. 1-179).
RN. 185-14A-6893.
273. 2 april 1924-17 december 1924 (Nrs. 180-357).
RN. 185-14A-6862.
274. 7 januari 1925-25 oktober 1929 (Nrs. 1-51 (1925), 1-19 (1926), 1-12 (1927), 1-23 (1928) en 1-7 (1929)).
RN. 185-14-5422.

CONCORDANS

De in deze inventaris beschreven archieven bevatten stukken en dossiers die door de Duitse bezetter geroofd zijn tijdens WOII. In de nasleep daarvan zijn deze in Moskou beland. Daar brachten leden van het Rode Leger van de toenmalige Sovjet-Unie ze onder in het Osoby depot. In 2002 bekwam de Belgische staat de restitutie van deze archieven. De dossiers die toebehoren aan de archiefvormers hierboven vermeld zijn opnieuw geïntegreerd in de oorspronkelijke bestanden zoals die neergelegd waren bij het Rijksarchief door de griffie van het Krijgshof en het Auditoraat-generaal. De nummering die hieraan is toegekend in het kader van de inventarisatie van het zogenaamde Moskou-archief wordt dus vervangen door de nummering in deze inventaris.¹⁰¹ Hieronder zijn deze wijzigingen samengevat in concordantietabel:

Nieuw inventarisnummer	Voormalige Moskou nummering
1	M2602
2	M2603
3	M2604
4	M2605
5	M2606
6	M2607
7	M2608
8	M2609
9	M2610
10	M2611
11	M2612
12	M2613
13	M2614
14	M2615
15	M2616
16	M2617
17	M2618
18	M2619
19	M2620
20	M2621

¹⁰¹ NAERT, J. en VANDEWEYER, L. *Conglomeraatsarchief Aktensammelstelle West/Osoby*, Brussel, (Verschijnt binnenkort).

21	M2622
22	M2623
23	M2624
24	M2625
25	M2626
26	M2627
27	M2628
28	M2629
29	M2630
30	M2631
31	M2632
32	M2633
33	M2634
34	M2635
35	M2636
36	M2637
37	M2638
38	M2639
39	M2640
40	M2641
41	M2642
42	M2643
43	M2644
44	M2645
45	M2646
46	M2647
47	M2648
48	M2649
49	M2650
50	M2651
51	M2652
52	M2653
53	M2654
54	M2655
55	M2656
56	M2657
57	M2658
58	M2659
59	M2660
60	M2661

61	M2662
62	M2663
63	M2664
64	M2665
65	M2666
66	M2667
67	M2668
68	M2669
69	M2670
94	M2671
95	M2672
96	M2673
97	M2674
98	M2675
99	M2676
100	M2677
101	M2678
102	M2679
103	M2680
104	M2681
105	M2682
106	M2683
107	M2684
108	M2685
109	M2686
110	M2687
111	M2688
112	M2689
113	M2690
114	M2691
115	M2692
116	M2693
117	M2694
118	M2695
119	M2696
120	M2697
121	M2698
122	M2699
123	M2700
124	M2701

125	M2702
126	M2703
127	M2704
128	M2705
129	M2706
130	M2707
131	M2708
132	M2709
133	M2710
134	M2711
135	M2712
136	M2713
137	M2714
138	M2715
139	M2716
140	M2717
141	M2718
142	M2719
143	M2720
144	M2721
145	M2722
146	M2723
147	M2724
148	M2725
149	M2726
150	M2727
151	M2728
152	M2729
153	M2730
154	M2731
155	M2732
156	M2733
157	M2734
158	M2735
159	M2736
160	M2737
161	M2738
162	M2739
163	M2740
164	M2741

165	M2742
166	M2743
167	M2744
168	M2745
169	M2746
170	M2747
171	M2748
172	M2749
173	M2750
174	M2751
175	M2752
176	M2753
177	M2754
178	M2755
179	M2756
180	M2757
181	M2758
182	M2759
183	M2760
184	M2761
185	M2762
186	M2763
187	M2764
188	M2765
189	M2766
190	M2767
191	M2768
192	M2769
193	M2770
194	M2771
195	M2772
196	M2773
197	M2774
198	M2775
199	M2776
200	M2777
201	M2778
202	M2779
203	M2780
204	M2781

205	M2782
206	M2783
207	M2784
208	M2785
209	M2786
210	M2787
211	M2788
212	M2789
213	M2790
214	M2791
215	M2792
216	M2793
217	M2794
218	M2795
219	M2796
220	M2797
221	M2798
222	M2799
223	M2800
224	M2801
225	M2802
226	M2803
227	M2804
228	M2805
229	M2806
230	M2807
231	M2808
232	M2809
233	M2810
234	M2811
235	M2812
236	M2813
240	M2814
241	M2815
242	M2816
243	M2817
244	M2818
245	M2819
247	M2820
248	M2821

249	M2822
250	M2823
251	M2824
252	M2825
253	M2826
254	M2827
255	M2828
256	M2829
257	M2830
258	M2831
259	M2832
260	M2833
261	M2834
262	M2835
263	M2836
264	M2837
265	M2838
269	M2839
270	M2840
271	M2841
272	M2842
273	M2843
274	M2844

6 6 4 2

ISBN 978-94-6391-629-5

9 7 8 9 4 6 3 9 1 6 2 9 5

Illustratie op de omslag: "Belgische wachtpost aan de Rijn in Emmerich omstreeks 1919". (Afkomstig uit: ARA, Inventaire de la Collection iconographique concernant la Première Guerre mondiale. I : Documents photographiques concernant la Première Guerre mondiale et ses suites, [1887] 1914-1925, Brussel, 2018, inv. nr. 2808).